

Podrobný seznam map, plánů a vyobrazení svazku č. 25 – Mikulov

Sestavili Dobromila Brichtová, Václav Hortvík, Darja Kocábová,
Miroslav Koudela, Milada Rigasová, Eva Semotanová,
Robert Šimůnek

Titulní strana přebalu

Obr. č. 1: Znak města Mikulova k roku 2012. Grafické zpracování Petr Tomas.

Obr. č. 2: Veduta Mikulova od východu, kolem 1727. Stadt Nikolßburg. Autor neuveden. Kolorovaná perokresba, výška 440 mm, šířka 1110 mm. Archiv města Brna, fond V 3 Knihovna Mitrovského, Hofferiana – sbírka vedut moravských měst, Mikulov, inv. č. 29/78. Foto Archiv města Brna. – Srov. mapový list č. 37, obr. č. 78.

Textové listy

Mapa č. 1: Nejvýznamnější archeologické lokality na katastru Mikulova. Rekonstrukční mapa Petra Kubína, počítačové zpracování Marcela Havelková.

Obr. č. 3: Oplatková pečeť města Mikulova z roku 1583 (otisk pečeti 15. století). Průměr pečetiho pole 49 mm. Opis: *sigillum . civitatis . nikolspurgen*. Moravský zemský archiv Brno, fond G 140 – Rodinný archiv z Dietrichsteina, karton 345. Foto Václav Hortvík. – Srov. komentář k obr. č. 4.

Obr. č. 4: Polepšený znak města Mikulova na privilegii z roku 1625. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 15. Foto Václav Hortvík. – Znaková listina císaře Ferdinanda II. daná ve Vídni dne 6. března 1625, kterou na žádost kardinála Františka Dietrichsteina císař městu Mikulovu polepšuje znak, zřejmě respektovala předlohu již dříve existujícího mikulovského znaku, dle tehdejších zvyklostí patrně přiloženého ke kardinálově žádosti. O samotném udělení znaku (před rokem 1625) přímé doklady k dispozici nejsou, nicméně příslušný pasus uvedené listiny výslovně uvádí „polepšují“ (čímž lze rozumět obohacení erbu / znaku již existujícího), a lze se tedy důvodně domnívat, že Mikulov svůj znak užíval již dříve, byť jen na základě zvykového práva. Předpokládat smíme snad i tolik, že stylizovaný obraz hradu na této listině není pouhou autorskou licencí Ferdinandovy kanceláře (jež nepochybně dodržovala úzus o neměnnosti heraldického motivu, uplatňovaný již od roku 1385). S tímto vědomím můžeme nahlížet na oplatkovou pečeť města Mikulova na listině dané v Mikulově dne 20. srpna 1583, kterou obec mikulovského panství vzdává díky Adamu z Dietrichsteina za úspěšnou rekatolizaci. Liechtensteinský erb na této pečetě a zejména opis v gotické minuskule *sigillum . civitatis . nikolspurgen*., posouvá typář otištěný do této pečetě, hluboko do 15. století. Nedostatečná kvalita pravděpodobně jediného dochovaného otisku mikulovského gotického typáře ovšem neumožňuje analyzovat podrobnosti v obraze hradu. Pomocí počítačové grafiky se však můžeme přesvědčit, že obraz hradu ve znakové listině císaře Ferdinanda II. je důslednou kopií heraldického symbolu z gotického pečetiho pole. Srovnáme-li obraz na pečetě (1583) a na listině (1625), je shoda patrná v obrysech a porpcích obou obrazů hradů, a je více než pravděpodobné, že soulad panoval i v detailech. Ověřit si to můžeme na hranách hlavní věže, u reliéfů střešních vstupních bran, která ve spodní části oplatkové pečetě uhýbá opisu typáře. Také tento, zajiště snadno upravitelný detail, důsledně respektoval malíř císařské kanceláře. (Z precizní práce císařova malíře lze dovodit, že hrad zobrazený na gotickém typáři neměl ještě vybudovanou kapli Panny Marie a sv. Jana Evangelisty, vysvěcenou v roce 1384. V takovém případě by nebylo příliš odvážné posunout vznik tohoto heraldického symbolu, případně i výrobu užitého gotického typáře hlouběji do 14. století.) Proporcčně i polohově shodné je i umístění erbovního štítu vrchnosti, samotný erb už ovšem shodný není – zatímco na listině z roku 1625 (a jejích digitálních projekcích do pečetiho obrazu) figuruje erb tehdejší vrchnosti, pánů z Dietrichsteina, na gotickém pečetiho typáři byl vyryt erb liechtensteinský.

Obr. č. 5: Pečetní typář města Mikulova s polepšeným znakem z roku 1625. Železný kotouč; průměr pečetiho pole 62 mm. Opis: *SIGILLVM . CIVITATIS . NIKOLSPVRGENSIS*. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, sbírka typářů, inv. č. 32. Foto Václav Hortvík.

Obr. č. 6: Veduta města Mikulova ze severu (před stranovým převrácením; v tiskové podobě od jihu), polovina 16. století. *Nicolas-bvrg*. Mědirytina, výška 175 mm, šířka 280 mm. Österreichische Nationalbibliothek Wien, NB 2202840-C. – Vzdor době čitelnému nápisu *NICOLSBVRG* v jejím záhlaví se o identitu této veduty vedou dlouhodobé spory. Příčinou je kombinace několika matoucích prvků. Na prvním místě je to datace. Filigránsky pojednaná výzbroj pěších vojsk celkem jednoznačně ukazuje na druhou polovinu 16. století. Většina mužů nese na rameni střelnou zbraň s doutnákovým zámekem (*petrinal* nebo též *petronei*, původní lehká francouzská konstrukce této pěchotní zbraně našla ve druhé polovině 16. století uplatnění vedle arkebuzy a muškety v řadě armád evropských zemí). Téže době odpovídají také přílby typu *burgonet* a *morion* či kabaset, které vedle jízdy můžeme vidět také u některých pěších vojáků, kteří však již většinou upřednostnili lehčí a pohodlnější klobouky. Taktice boje druhé poloviny 16. století odpovídá i skupina pikýrů vyobrazená na pozadí, kteří oděni v těžší zbroji chránili svými pikami střelce při nabíjení palných zbraní. Rovněž důstojníky s partyzánami na kratším ratišti lze zařadit do druhé půle 16. století. Dataci veduty na základě vyobrazených militárií však odporuje stavební stav mikulovského hradu a také kostela v podhradí. Ztvárnění těchto objektů odpovídá spíše polovině 15. století. Rakouští badatelé se domnívají, že scéna veduty je pojednána ze směru autorova jižního pohledu. Tuto hypotézu dokládají „pravorukým“ držením zbraní vojáků

a také kopcí či pohořím na pozadí, které vydávají za Turol. Problém je v tom, že z jižního pohledu by sotva autor veduty (nebo jeho předlohové kresby) přehlédli výraznou skalní jehlu s dělovou baštou Kozího hrádku, případně ještě bez ní, pokud s ohledem na stavební fázi hradu připustíme, že dosud nebyla vystavěna. Určité řešení paradoxů této veduty nabízí užití starší, zrcadlově obrácené předlohy, do které rytec nově zakomponoval vojenskou scénu. Tato hypotéza vychází z technologie mědirytu. Rytec ryl do měděné desky zrcadlový obraz kresebné předlohy. Svou práci průběžně kontroloval pomocí zkušebních otisků ryté desky, tzv. stavů. V případě nutnosti dalšího cizelování nedostatečně vyrytých rýh si z dosud nezaschlého stavu vyráběl rytec pouhým otiskem na čistý list papíru tzv. kontratisk, tedy už zrcadlový obraz shodně orientovaný se scénou vyrytou na měděné desce. Tento *contre-epreuve* rytci umožňoval snadnou orientaci při opravách měděné desky. Během práce na složitější mědirytině vznikalo podobných kontratisků více. Téměř stoletý časový odstup ležící mezi vznikem předpokládaného kontratisku, odvozeného od neznámé rytiny Mikulova, a jeho následným použitím jako předlohy rytiny s vojenskou scénou, mohl být velmi pravděpodobnou příčinou omylu anonymního rytce ve druhé polovině 16. století.

Obr. č. 7: Veduta města Mikulova, před 1638 (15./16. století?). *Cymburg*. Mědirytina, výška 100 mm, šířka 150 mm, in: MEISSNER, Daniel: *Libellus novus politicus emblematicus civitatum. Pars tertia, oder, Newen politischen Stätt und Emblematabuchs, Dritten Theil darinnen das dritte 100. Stätt, Vestung, Schösser, und Flecken ...* [Nürnberg] 1638, pag. D 88. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, NAD 813, přírůstkové číslo 100/8. Skenoval Václav Hortvík. – Ze srovnání s mědirytinou publikovanou shora (obr. č. 6) vyplývá závažné zjištění jak z hlediska mikulovské ikonografie, tak i z hlediska využívání a přenosu předloh v raně novověkém knižtisku. Poněkud rozporná veduta města Mikulova náleží k řadě mědirytin, které počátkem 17. století ilustrovaly populární edici městských atlasů. V letech 1625–1631 je ve spolupráci s Danielem Meißnerem postupně vydával Eberhard Kieser. Veduta Mikulova je však v atlase inzerována jako *Cymburg*. Jednou z příčin tohoto omylu je skutečnost, že rytci pracovali ve vzdálených dílnách podle dodaných předloh a bez faktické znalosti vyobrazených objektů. Pokud přijmeme hypotézu, podepřenou nespornými podobnostmi v záznamu hradu a okolní krajiny, lze připustit, že se jedná o obraz Mikulova již v pokročilém 15. století.

Obr. č. 8: Loretánská veduta od severu a pohled do interiéru loretánského kostela sv. Anny, 1673. *Vera effigies Sacrae Domus Lauretanae Beatae Virginis Mariae Nicolsburgi in Moravia. - Die Wahre Abbildung dess heiligen lauretanischen Hauss unser lieben Frawen zu Nicolsburg in Mähren*. H. S. Haydt (dle Franze Wohlhaubtera), rytec Melchior Küssell, mědirytina. Výška 212 mm, šířka 127 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 1218 (fotografie dnes ztracené rytiny). Foto Pavel Vychodil. – Horní část obrazu s interiérem kostela sv. Anny a s loretánskou chýší signována („H. S. Haydt delin., Melchior Küssell f.“). Dole veduta Mikulova, nesignovaná, pravděpodobně vůbec první přepis Wohlhaubterovy kresby. Zachycuje stav v době vlády Ferdinanda Dietrichsteina. Na Svatý kopeček s kostelem sv. Šebestiána a zvonici, pašijovými zastaveními včetně kaple Božího hrobu vystupuje zástup poutníků s praporci. Po svahu Kopečka stoupají zahrady předměstí Kamenný řádek s patrovými měšťanskými domy. Předměstí před horní branou (M) s domy a dvory se zahradami, oživené postavičkami u kašny a u brány. Od brány vlevo za městskou hradbou s věžičkami, s ochozem rozeznáváme nárožní budovu radnice s věžičkou, vedle ní poštu a hostinec U zajíce s budovami stáji ve dvoře, dále (C) domky kanovníků. Do nároží je vtěsnán areál kapucínského kláštera se skromnou stavbou kostela, přiléhajícího ke kostelu sv. Anny. Ten má ještě stanovou střechu, průčelí s věží s cibulovitou střechou, a přichází k němu zástup poutníků. Těsně přiléhá budova klenotnice se dvěma vchody a nárožní dům kanovníků. K dolní bráně po obou stranách náměstí jsou patrové měšťanské domy, ještě se štítovými průčelími. Za dolní branou věž kostela sv. Jana Křtitele. Na nároží proti loretě renesanční dům se sgrafity. Budova proboštství (E) zakrývá Lengelacherův dům a západní stranu náměstí. Kostelní zvonice (D) má známý tvar, pod zámekem již chodba do knížecí oratoře. Zámek má v podstatě dnešní siluetu, ještě chybí úřednické budovy na druhém předhradí. Při východní hradbě prvního předhradí jednopatrové budovy míčovny, kasáren proti břitové věži. Za budovou divadla na západní straně vystupuje nad sráz Udirénské věž, za ní západní rondel. Na skále vysoký rondel se Sálem předků. Ještě chybí východní terasa, budovaná v 80. letech. Zcela vpravo část zástavby židovské ulice.

Obr. č. 9: Veduta Mikulova od severu, 1673–1675. *Vera Effigies Imaginis Miraculosae Nicolsburgensis Beatissimae Virginis Mariae Lauretanae – Ware Abbildung des Wunderthätigen Gnadens Bilds der Seeligsten Mutter Gottes in Laureto zu Nicolsburg*. Podle předlohy Franze Wohlhaubtera ryl Balthasar Denner, mědirytina. Výška 560 mm, šířka 410 mm, výřez. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 3761. Skenoval Milan Karásek. – Výpravná loretánská rytina s pohledem na Mikulov, jedna ze tří variant (viz předchozí Küssellova, dále přepis Tobiáše Sadelera v knižce Ignáce Wohlhaubtera o zázracích mikulovské Madony) které vznikly v 70. letech 17. století v různých ryteckých dílnách podle kresby F. Wohlhaubtera. Centrálním námětem je zobrazení sošky loretánské Madony s interiérem loretánské kaple kostela sv. Anny. Veduté města je věnován střed spodní části rytiny.

Obr. č. 10: Veduta Mikulova a Svatého kopečku od jihu, počátek 18. století. Leták s modlitbou ke sv. Donátu (*Gebet zu dem heiligen Donatum*). Autor neuveden. Rytina, výška 137 mm, šířka 180 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 4933. Skenoval Václav Hortvík. – Stylizovaný pohled na zámek a Svatý kopeček pod zobrazením sarkofágu, neseného anděly, s ostatky sv. Donáta. Leták je datován k roku 1720 chronogramem v nápisu po obvodu rytiny, což je problematické,

protože alianční erb na rytině vedle erbu dietrichsteinského nese i erb Khevenhüllerů, tedy posouvá dobu tisku k roku 1725, kdy se Karel Maximilián Dietrichstein oženil s Marií Annou, roz. Khevenhüllerovou. Erb Khevenhüllerů byl na desku vyryt patrně dodatečně, což je vidět na jeho vypracování a vyplývá z archivní informace o vydání 2000 modliteb ke sv. Donátu v roce 1695 vídeňským tiskařem Leopoldem Voigtem. Ostatky raně křesťanského mučedníka sv. Donáta byly nalezeny v roce 1646 v katakombách sv. Anežky na Via Nomentana na severu Říma. Již ve druhé polovině 17. století byl sv. Donatus uctíván jako ochránce před nepřízní počasí, před blesky především v německé oblasti. Nejvyšší oblíbenosti došel kult v prvních desetiletích 18. století. Dle popisu zámeckých prostor knížetem Hugem Dietrichsteinem z počátku 20. století byly ostatky sv. Donáta darovány papežem knížeti Waltru Xaverovi Dietrichsteinovi (1664–1738) a sarkofág ležel na oltáři v zámecké kapli. V současnosti jsou ostatky uloženy ve farním kostele sv. Václava v Mikulově ve skleněném sarkofágu. Veduta na spodní části rytiny je jednoduchá. Osmiboká hlavní věž zakreslena ve stavu před požárem roku 1719, při východní podnoži zámku pod velkou terasou zakreslena oranžerie, stavěná v 80. letech 17. století. Tunelovitá brána též po prodloužení za knížete Ferdinanda, s přístavbou stáji. Stylizovaná je prostorová vazba se Svatým kopečkem, který z místa, odkud vychází pohled na zámek, takto vidět být nemůže.

Obr. č. 11: Pohled na zámek a část města Mikulova, mezi 1711–1732. *Prospectus arcis et palatii Principis a Dietrichstein Nicolaiburgi / Prospect des fürstlich Dietrichsteinischen Residenz Schloßes zu Nicolsburg*. Rytina podle kresby Friedricha Bernharda Wernera, vydal Martin Engelbrecht v Augsburgu. Výška 205 mm, šířka 310 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 3653. Skenoval Milan Karásek. – Stezskému křesťovi Fridrich Bernhardu Wernerovi (1678–1778) nabídl v letech 1729/1730 spolupráci nakladatel Martin Engelbrecht z Augsburgu. Tehdy vzniklo 94 mědirytin s vedutami evropských měst (z bohemikálních např. Praha, Brno či Olomouc); nakladatel posílal Werner lavírované perokresby o velikosti 1 : 1 k mědirytině. Datování naší rytiny vychází z faktů, že Werner v roce 1711 zhotovil veduty blízkých městeček Poysdorf a Mistelbach, a tehdy mohla vzniknout první skica. Víme, že za osazení zámecké brány do parku plastikami, zobrazenými i na této rytině, bylo zapláceno Ignáci Lengelacherovi roku 1728, že kostel sv. Václava Werner kreslil v roce 1732. Veduta nahlíží na zámek s parkem od jihu. Při srovnání s Wernerovou panoramatickou vedutou Mikulova, vynikající myslím pro detail a přesnost, působí stylizovaně a nese řadu chyb oproti kresebné veduté města, což připadá na vrub neznámého rytce. Skromná zahradní plocha je z jihu uzavřena zdí s brankou, vedoucí na nezastavěnou plochu podzámčí s figurální stáří, ze severní strany zdí, osazenou plastikami. Samotný zámek je zobrazen s hranatými rondely, bez jižní terasy, schodiště k letní jízdárně, s hluboko k jihu protaženou oranžerií, což neodpovídá známým skutečnostem. Stejně idealizována je věž na Kozím hrádku, či stavba farního kostela.

Obr. č. 12: Návrh dostavby chemické laboratoře v kapucínském klášteře, 1715. Autor neuveden, perokresba, výška 220 mm, šířka 290 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Dietrichstejnů, l. č. 8418, kart. 1528, fol. 20, 21. Foto Anna Pecková. – „Model“, který bratři poslali knížeti v žádosti o materiál na stavbu. Legenda: a) dvůr mezi n) kuchyní, b) dřevníkem a c) brankou do zahrady; d) dřevěný přístavek s chodbou od dormitáře do l) budoucí laboratoře s m) depozitem a k) celou. Stavba přiléhá k severní městské hradbě. Zahradka na východě a staré stavby kláštera, ležící západně, zde nejsou zakresleny.

Obr. č. 13: Kostel sv. Anny na letáku s mikulovskou soškou loretánské Madony, mezi 1740–1768. *Wahre Abbildung der Lauretanischen Gnadens Mutter in Nicolsburg*. Bratři Klauberové. Rytina, výška 168 mm, šířka 100 mm, Regionální muzeum v Mikulově, sign. O 182. Skenoval Milan Karásek. – Veduta je vybavena barokními dekorativními prvky (ve spodní části vlevo kartuše s titulem, nad kartuší andělek ukazující na dietrichsteinský erb, vpravo muž v poutnickém plášti). Na dlážděné ploše před loretánským kostelem kapucínský kříž, viditelný též na Dennerově rytině (srov. obr. č. 9), se dvěma kapucíny. Budovy kapucínského kláštera jsou zobrazeny čelně – drobné stavbičky, kaple s věží. Průčelí loretánského kostela již s fasádou B. F. Fischera z Erlachu z počátku 18. století, po bocích průčelí se vypínají do nereálné výše věže ve tvaru, jaký nalézáme též na veduté města z doby kolem roku 1727 (srov. mapový list č. 37, obr. č. 78).

Obr. č. 14: Plán brusírny na Schleifmühlgasse (dnes ulice Svobody), 1795. *Plan von der Schleifmühle*. Andreas Rieder, zednický mistr. Kolorovaná kresba, výška 355 mm, šířka 450 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 74. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 15a: Plán na vystavění dvou nových sklepů sousedících s lisovnou, 1812. *Plan über die Erbauung zweyer neuen an ein ander stossenden Keller nebst dazu gehörigen Presshäusern*. Ludwig Ferd. Wunsch, stavitel. Kolorovaná kresba, výška 450 mm, šířka 340 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 80. Foto Pavel Vychodil. – Plán je přílohou k žádosti Franze Richtera, který zamýšlí na pozemku na Horním kamenném řádku zakoupeném od poštmistra Martina Helmera postavit sklep a lisovnu.

Obr. č. 15b: Plán na vystavění nového (10 sáhů dlouhého) sklepa sousedícího s lisovnou, 1812. *Plan über die Erbauung eines neuen 10 Klafter langen Kellers samt Presshaus*. Ludwig Ferd. Wunsch, stavitel. Kolorovaná kresba, výška 347 mm, šířka 430 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 80. Foto Pavel Vychodil. – Plán je přílohou žádosti Leopolda Stumvolla o vystavění sklepa a lisovny pro jeho manželku Elisabeth, která dosud musí své víno ukládat v cizím sklepě. Nový sklep by měl stát na Turoldu u cesty do Bavor pod pozemkem žadatele.

Obr. č. 16: Odpadní kanál a vodovod pod průjezdní komunikací v Mikulově, 1844. *Situation des mangelhaften Cloaken Hauptkanals und der Wasserleitung unter dem Fahrhahn Pflaster der Stadt Nikolsburger Durchfahrtsstrasse*. Autor neuveden. Kolorovaná kresba, výška 420 mm, šířka 260 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 76. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 17: Plán přestavby bočního traktu radnice, 1846. Autor stavitel Ludwig Wunsch, výřez z kolorovaného plánu, výška 505 mm, šířka 695 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 220. Foto Václav Hortvík. – V podstatě se jednalo o přestavbu bočního traktu proti Kostelnímu náměstí, kde bylo postaveno sedm dřevěných oblouků a samonosné schodiště, které vedlo zvenku do 1. patra. Bylo také přistavěno 2. poschodí.

Obr. č. 18: Veduta Mikulova od východu, 1860. Autor neuveden. Ocelorytina, výška 44 mm, šířka 178 mm. Záhloví regionálních novin „Nikolsburger Wochenschrift für landwirthschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung“, 7. 7. 1860 (č. 1). Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, knihovna, N 57, přír. č. 2367 (dostupné v Digitální knihovně Kramerius, Periodika). Foto Václav Hortvík.

Obr. č. 19: Pomník Franze Sonnenfelse v Mikulově, 1861. Autor neuveden. Litografie, výška 230 mm, šířka 150 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Foto Václav Hortvík. – V říjnu 1860 byl na hřbitově odhalen pomník význačné mikulovské osobnosti a štedrému dárci Franzi Sonnenfelowi a Česká ulice byla přejmenována na Sonnenfelsovu (za války Thüringerstrasse, v dobách budování socialismu Marxova, dnes opět Česká).

Obr. č. 20: Pruské vojsko v Mikulově, 1866. Autor neuveden. Ocelorytina nalepená na karton, výška 255, šířka 300 mm. Výstřižek z „Leipziger Illustrierte Zeitung“. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 3517. Skenoval Milan Karásek. – Tazák ilustrace se objevuje v článku „Illustrations of the War in Germany“ v novinách „The Illustrated London News“ ze 16. srpna 1866. Prusí vojáci a mikulovští měšťané jsou vyobrazení u sochy sv. Jana Nepomuckého, dosud stojící v nice domu u požární stanice na dnešní ulici Svobody. Vojáci brodí koně před hradbami ve vodní nádrži, zadržující vodu pro jižně položenou brusírnou (Schleifmühle).

Obr. č. 21: Pohled na Mikulov ze Svatého kopečku, konec 19. století. Autor neuveden (fotoateliér Nafe). Fotografie, výška 170 mm, šířka 247 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 1536. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 22: Pohled na Mikulov a Svatý kopeček z Kozího vrchu, konec 19. století. Autor neuveden (fotoateliér Nafe). Fotografie, výška 170 mm, šířka 247 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 1542. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 23: Vrchol Svatého kopečku, konec 19. století. Autor neuveden (fotoateliér A. Bartosch). Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm, Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 5115. Skenoval Václav Hortvík. – Foto na skleněné desce zachycuje situaci na vrcholu Svatého kopečku od východu, zhruba od kaple Vzkříšení směrem k Božímu hrobu a dále ke dvěma kapličkám a kostelu sv. Šebestiána; v záběru je i navazující krajina na hranici jižní Moravy a Dolních Rakous.

Obr. č. 24: Sál předků na zámku v Mikulově, konec 19. století. Autor neuveden (fotoateliér A. Bartosch), výška 110 mm, šířka 145 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign.: PF 1022. Skenoval Václav Hortvík. – Slavnostní, přijímací sál zámku s barokní výbavou z počátku 18. století. Strop se scénami ze života kardinála Dietrichsteina, práce Antonína Prennera. Náměty scén se dochovaly v litografiích Rudolfa Theera z počátku 19. století, provedených podle kreseb Carla Agricoly. Ze čtyř kruhových medailonů v okenních výklencích s portréty kardinálových španělských předků byly dva sejmuty při obnově zámku v 50. letech 20. století. Monumentální sochařský portrét Františka Josefa Dietrichsteina z poloviny 19. století stojí v atriu dietrichsteinské hrobky.

Obr. č. 25: Zámek a židovská čtvrť od západu, konec 19. století. Černobílá fotografie, výška 173 mm, šířka 230 mm, atelier J. Nafe. Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 1501. Skenoval Václav Hortvík. – Obilné fasády domků za zdí židovských zahrad, vyravující stereotypně užívaná slova „židovské chudinské chatrče“, jsou dokladem jisté hospodářské prosperity obce ještě na počátku 20. století. Jehlancová střecha zámecké věže byla při obnově zámku v 50. letech 20. století nahrazena replikou původní barokní věže.

Obr. č. 26: Pohled ke kostelu sv. Václava a zámku z dnešní Pavlovské ulice, konec 19. století. Pohlednice s popisem *Nikolsburg*. Pohlednice ze sbírky Milady Rigasové. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 27: Dobytčí trh s pomníkem Josefa II., konec 19. století. Foto J. Nafe, výška 155 mm, šířka 205 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 7090. Skenoval Václav Hortvík. – Na fotografii je kromě pomníku císaři Josefu II., který byl slavnostně odhalen 24. května 1885, zachycen vzhled někdejšího Dobytčího trhu (později Kaiser Josef Platz, Friedrich Schiller Platz a do roku 1962 Stalinovo náměstí). Jediná do současnosti dochovaná stavba je někdejší firma Steinindustrie Hugo Gallus, po roce 1945 sídlo pošty. Vlevo od ní se nachází budova pozdější restaurace Stará pošta, která byla v roce 1976 opravena a v 90. letech 20. století bez náhrady zbourána (na jejím místě dnes hyzdí centrum Mikulova rozsáhlá proluka). Vlevo v popředí stojí budova někdejšího městského zaopatřovacího domu a ještě více vlevo zástavba v místech dnešního Domu zdraví. Na pravém okraji náměstí je komplex domů přirozeně oddělující centrální náměstí.

Obr. č. 28: Husova ulice, konec 19. století. Černobílá fotografie, výška 110 mm, šířka 145 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 7024. Skenoval Václav Hortvík. – Pohled k severu, ke Kozímu hrádku. V levé řadě domů dům rabinů, s jednosloupovým loubím. Dům byl zbořen v 70. letech 20. století, do současnosti se dochovala podzemní lázeň, mikve, objevená při úpravě domu na hotel (dnes Husova č. 8). Vpravo v popředí nároží horní synagogy – *Altschul*, jediné z dvou

do dnes dochovaných modliteben v Mikulově. Její počátky mohou sahát do poloviny 15. století, dnešní stavba je v základech renesanční. Po požáru roku 1561 byla přestavěna, vybavena jednosloupovou lodží; poté, co byla poškozena požárem v roce 1719, byla do roku 1723 obnovena. Snad pod vedením architekta přestavby zámku Johanna Christiana Oedtla byly na starší zdivo vyneseny čtyři vysoké kupole, sklenuté do čtyřsloupí ve středu. Vstup pro muže vede z nároží do předsíně, na ženskou galerii vedl zřejmě od zámecké cesty. Po roce 1819 byly provedeny ještě empírové úpravy vložním nových termálních oken.

Obr. č. 29: Lázeňské náměstí, konec 19. století. Černobílá fotografie, výška 150 mm, šířka 197 mm, atelier A. Bartosch. Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 1004 (též jako pohlednice z nakladatelství J. Nafeho; tamtéž, sign. 1004). Skenoval Václav Hortvík. – Venkovský půvab Lázeňského náměstí, nazvaného podle zdejší rituální lázně. Z celé zástavby se dochovala pouze podzemní část lázně – mikve (dříve č. 1008), nyní zpřístupněná turistům.

Obr. č. 30: Dlaždiči v Mikulově, 1895. Foto Franz J. Elstner. Výška 218 mm, šířka 255 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. PF 1176. Skenoval Milan Karásek.

Obr. č. 31: Zaklenutí potoka Niklbachu, kolem 1895. *Nikelbach Überwölbung*. Autor neuveden. Kolorovaná kresba, výška 340 mm, šířka 620 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 234. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 32: Situační plán rozdělení parcel 240 a 45, 1895. Autor neuveden. Kolorovaná kresba, výška 335 mm, šířka 255 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 234. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 33: Náměstí v Mikulově, 1900. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík. – Snímek mikulovského náměstí zabírá celou jeho spodní část směrem k dietrichsteinské hrobce. Vidíme na něm (zleva) budovu pošty (radnice ještě více vlevo není na fotografii zachycena), okresního soudu, komplex kanovníckých domů s dietrichsteinskou hrobkou. Zcela vpravo je vidět část „sgrafitového domu“, v době pořízení fotografie ovšem ještě s hladkou fasádou. Dům byl vystavěn po požáru v roce 1561 a krátce nato vyzdoben sgrafity, která pak byla od 17. století skryta pod hladkou fasádou. V roce 1860 proběhla radikální klasicistní přestavba a dům byl o patro zvýšen. Původní obdivuhodná sgrafitová výzdoba byla odkryta až v roce 1923 (tento rok je současně významnou pomůckou při určování nedatovaných fotografií centra města).

Obr. č. 34: Bývalá hospoda U divokého muže, kolem 1900. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií (pohlednice ze sbírky paní Hrabcové z Pouzdřan). Foto Václav Hortvík.

Obr. č. 35: Park na Giselaplatz (park mezi dnešními ulicemi Piaristů a Pod Platanem), cca 1900. Pohlednice, popisek *Gruß aus Nikolsburg, Parkanlage am Giselaplatz*, vydal J. Nafe. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. D 5373. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 36: Plán na vybudování poschodového domu Rudolfa Lampela na Obere Bahnhofstrasse 24 (dnes ulice Piaristů), 1903. *Plan über den Neubau eines I. Stock hohen Wohnhauses für Herrn Rudolf Lampel Obere Bahnhofstrasse No 24 in Nikolsburg*. Hans Trtilek. Kolorovaná kresba, výška 635 mm, šířka 710 mm, výřez. Městský úřad Mikulov, stavební odbor. Foto Pavel Vychodil. – Stavba byla na základě stavebního protokolu schválena městem Mikulov 28. dubna 1903. Do roku 1883 stál na tomto místě dům č. 50, jehož vlastníkem byl Ignatz Kölbl, po přečíslování roku 1883 dostal dům č. 24, které zůstalo i nově přestavěnému domu Rudolfa Lampela. Po osvobození Československa byla ulice přejmenována na Sokolskou a v domě sídlilo pohotovostní oddělení finanční stráže. V roce 1948 byla ulice přejmenována na Gottwaldovu, v roce 1950 došlo k rozsáhlé adaptaci domu, byla zde umístěna hudební škola, v roce 1953 se přistoupilo k opravě domu a umístění dětského oddělení Okresního ústavu národního zdraví. V roce 1962 bylo číslo změněno na č. orientační 20, popisné 992 a v následujícím období si opravil budovu Okresní stavební podnik náhradou za dům na Koněvově 1, který odstoupil Strojárnám masného průmyslu pro učňovské středisko.

Obr. č. 37: Plán na vybudování terasy, prádelny a lisovny ve dvoře domu Rudolfa Lampela na Obere Bahnhofstrasse 24 (dnes ulice Piaristů), 1903. *Plan zur Herstellung einer Terasse, Waschküche respektive Presshauses im Hofe des Hauses Ob.-Bahnhofstrasse No. 24 in Nikolsburg, wolg. Herrn Rudolf Lampel gehörig*. Hans Trtilek. Kolorovaná kresba, výška 495 mm, šířka 430 mm. Městský úřad Mikulov, stavební odbor. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 38: Plán vodojemu v Horním poli, 1905. *Hochreservoir für 300 m³ am Oberfeld für die Druckzone I*. Hanamann – Hlawatschek. Kolorovaný plán, výška 675 mm, šířka 1045 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 230. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 39: Lom a budova stělnice v Mikulově, před 1906. Pohlednice složená ze dvou fotografií, popisky *Gruß aus Nikolsburg, Steinbruch, Schiessstätte*, vydal J. Nafe, zelený tisk. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 678. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 40: Nádraží a gymnázium v Mikulově, kolem 1906. Pohlednice složená ze dvou fotografií, popisek *Gruß aus Nikolsburg*, vydal J. Nafe, zelený tisk. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 14295. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 41: Stavební plán k novostavbě hasičské zbrojnice v Mikulově, Schleifmühlgasse (dnes ulice Svobody), 1910. *Zum Neubau eines Rüsthauses für die...* [plán porušen, nadpis nečitelný]. Franz Czujan, stavitel. Světlotisková kopie, výška 335 mm, šířka 615 mm, výřez. Městský úřad Mikulov, stavební odbor. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 42: Krycí stavba nad Kostelním pramenem, kolem 1910. *Brunnenhäuschen Nikolsburg*. Stavební podnik G. Rumpel. Černobílá

kresba, výška 365 mm, šířka 210 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 230. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 43: Hotel Nádraží v Mikulově, cca 1914. Foto Karl Obsieger, výška 88 mm, šířka 138 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 5122. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 44: Uprchlíky tábor na Mušlově, cca 1919. Pohlednice ze soukromé sbírky Václava Hortvíka. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 45: Křestanský hřbitov v Mikulově, cca 1920. Černobílá fotografie. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 1452. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 46: Židovský hřbitov v Mikulově, 20. léta 20. století. Černobílá fotografie. Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 7014. Skenoval Václav Hortvík. – Východní vstupní cesta do hřbitova, pohled k jihu. Za terasou z náhrobních kamenů je vidět průčelí obřadní síně z roku 1898, postavené podle projektu vídeňského architekta Maxe Fleischera, nyní se stálou výstavou o židovské čtvrti, jejich osobnostech a hřbitově. Hřbitov o rozloze bezmála 2 ha leží ve svažitém terénu pod gotickou věží Kozího hrádku. Jeho stáří odpovídá stáří židovské obce v Mikulově. Nejstarší a nejceněnější částí je rabínský vršek s hroby moravských zemských i místních rabinů, nejmladší je část severní s hroby z 19. a 20. století a hromadným hrobem 45 maďarských Židů z roku 1945.

Mapa č. 2: Plán ghetta v Mikulově. Rekonstrukční mapa Jaroslava Klenovského. – Jde o „ideální“ plán židovské čtvrti – ideální proto, že zachycuje vývoj zástavby v průběhu období přibližně dvou staletí, kdy některé domy byly zbořeny a jiné nově postaveny. Základním pramenným východiskem byla excerptce z posledních pozemkových knih založených v roce 1887 (uloženy jsou na Katastrálním úřadě Mikulov), a dále všech předcházejících plánů (mapových vyobrazení) města. Klíčové pocházejí z 20. let 19. století: plán Franze Wawrausche (srov. mapový list č. 17, mapa č. 27) a mapa stábiního katastru (srov. mapový list č. 19, mapa č. 29). Na základě analýzy, konfrontace a propojení údajů jednotlivých pramenů písemných a kartografických následně vznikla rekonstrukční mapa (plán) a s ní související textový přehled všech domů, obsahující stará a novější popisná čísla, názvy ulic s dnešními orientačními a popisnými čísly a poznámkami o případném využití a architektonických hodnotách domů. Z původních 317 domovních jednotek totiž v době zpracování plánu stálo již jen 90 budov. Rekonstrukce odhaluje hluboký zásah demolicí poloviny 20. století do židovské zástavby. Ze šesti synagog se dochovala jedna, zcela zmizela změň zástavby u Lázeňského náměstí a polovina domů na ulici Husově. Většina dochovaných domů v Husově ulici představuje novou, barokní výstavbu ve čtvrti, zničené požárem v roce 1719, který poškodil i zámek. Mají dochované valené klenby s lunetami, později pruské a české placky, kamenná ostění oken, v interiérech železné plátované dveře (Husova 6, horní synagoga), kované okenní mříže. Blíže KLENOVSKÝ, Jaroslav: Židovské památky Mikulova. 2. vyd., Mikulov 2000.

Obr. č. 47: Vyhořelá Quergasse (dnes ulice A. Muchy), 1926. Foto Arthur Peterle. Černobílá pohlednice s dopsanou poznámkou „zde to je naše“. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka pohlednic, inv. č. 284. Skenoval Václav Hortvík. – Požár v Mikulově vypukl z neznámého důvodu 30. dubna 1926 kolem 17. hodiny v domě Vavřince Giebela na Quergasse (Příční ulici) 16 a postihl 184 rodin. Zachráněných prací se zúčastnilo 34 hasičských sborů z okolí, Brna i z Rakouska. Na fotografii jsou dopsány poznámky „zde to je naše“ a „to je sestra“, na reversu pohlednice je text adresovaný slečně Heleně Charbuské z Valtic: Štelka Špatinová jí píše, že 1. 5. 1926 v Mikulově vyhořeli, shořelo 81 domů, samí chudí, žádá, aby jí Helena napsala, co je nového u nich a ve škole a píše, že v létě přijede. V seznamu obyvatel Mikulova v roce 1939 v Heimatbuchu se Anton Spatina vyskytuje na adrese Quergasse 22 (dnešní A. Muchy 22). Na druhém domě zprava je cedulka se jménem Krabitschka. Člověk toho jména se v seznamu z roku 1939 na Quergasse nevyskytuje, zato je jméno Krabitschka uvedeno na Neugasse (Nová ulice), která byla postavena také v rámci podpory pohořelých. Pomocí těchto informací a pomocí srovnávání dobových fotografií zmíněné ulice (za laskavého přispění pana P. Kospacha z Mikulova) se podařilo s velkou pravděpodobností určit velmi neidentifikovatelný záběr vyhořelé zástavby.

Obr. č. 48: Plán rekonstrukce vodovodu v Mikulově, 1926. *Rekonstruktion der Wasserwerksanlage. Situation des städt. Wasserversorgungsnetzes und dessen Unterteilung in eine obere und untere Druckzone*. [Glückselig], G. Rumpel, akciová společnost. Kolorovaný plán, výška 665 mm, šířka 825 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Archiv města Mikulov, inv. č. 230. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 49: Plán přístavby pokojů ke špitálu (nemocnici) v Mikulově, Obere Bahnhofstrasse (dnes ulice Piaristů), 1930. *Plan für den Zubau von Wohnräumen beim Gisela-Spital in Nikolsburg, Obere Bahnhofstrasse für die löbliche Stadtgemeinde Nikolsburg*. Franz Czujan, stavitel. Kolorovaná kresba, výška 475 mm, šířka 705 mm. Městský úřad Mikulov, stavební odbor. Foto Pavel Vychodil. – Do roku 1883 měl dům na Horní nádražní číslo 53, patřil původně Johannu Elingerovi, který městu dům za výhodnou cenu odprodal, byl zde roku 1876 zřízen tzv. *Giselaspital*, po roce 1883 měl nové číslo 15. V roce 1930 byla přistavěna budova, autorem projektu byl Franz Czujan, architekt a městský stavitel z Mikulova (projekt byl schválen v prosinci 1930). V roce 1948 byly budovy nemocnice adaptovány na tzv. Dům zdraví v Mikulově, později Ústav národního zdraví. Blízké náměstí bylo pojmenováno Stalingradské a dům dostal číslo 13 na tomto náměstí, po přečíslování 1962 získal dům adresu Gottwaldova 26/989, po roce 1989 se ulice jmenuje Piaristů, číslo domu je stále 26. Dům dodnes slouží zdravotnictví.

Obr. č. 50: Odhalení pamětní desky Alfonsu Muchovi, 9. 6. 1935. Černobílá fotografie, výška 105 mm, šířka 161 mm. Regionální

muzeum v Mikulově, sign. PF 7383. Skenoval Václav Hortvík. – Slavnost se odehrává před kulturním centrem české menšiny, hotelem „U Iva“. Sousední dům se dvěma štíty byl posledním domem ghetta, nesl znamení „eruw“.

Obr. č. 51: Zbytky hradeb v Mikulově v místech dnešního Kostelního náměstí, 1936. Ze soukromé sbírky p. Franeka z Perné. Foto Václav Hortvík.

Obr. č. 52: Mikulovský zámek po požáru, 1945. Foto Zdeněk Veselský. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 53: Východní terasa zámku v Mikulově po požáru (roku 1945), 1950. Foto Zdeněk Veselský. Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 5175. Skenoval Václav Hortvík. – Za bojů o město 22. dubna 1945 vyhořel celý prstenec budov kolem knížecího, jižního nádvoří zámku, probořily se stropy, zřítíla se věž. Pohled z věže kostela sv. Václava zachycuje zastřešení východního křídla nad letní jízdnou.

Obr. č. 54: Situační náčrt továrny na hospodářské stroje, 1949. *Situační náčrt továrny na hosp. stroje v Mikulově.* Autor neuveden. Kresba, výška 325 mm, šířka 295 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, ONV Mikulov, inv. č. 1841. Foto Pavel Vychodil.

Obr. č. 55: Domy v Husově ulici před demolicí, 1957. Foto Zdeněk Veselský. Regionální muzeum v Mikulově, sign. PF 1425. Skenoval Václav Hortvík. – Za třemi barokními domy, Husova č. 28–32, kde byly do roku 1956 sbírky městského muzea v Mikulově, stojí vysoká renesanční budova (č. 1086 starého číslování) s modlitebnou bet ha-midraš v patře. K domu patřila ještě menší nádvorní stavba se studovnou ješivy a kabalistickým pokojíkem.

Obr. č. 56: Destrukce měšťanských domů jižně od náměstí, 1960. Černobílá fotografie, negativ, výška 65 mm, šířka 55 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka negativů, inv. č. 2243. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 57: Průhled branou ve Vrchlického ulici k dietrichsteinské hrobce (kostelu sv. Anny), 1960. Černobílá fotografie, negativ, výška 60 mm, šířka 55 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka negativů, inv. č. 2245. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 58: Pohled z Vídeňské ulice směrem k někdejší hospodě U divokého muže, pozdějšímu učňovskému internátu, 1960. Černobílá fotografie, negativ, výška 58 mm, šířka 55 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka negativů, inv. č. 2239. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 59: Prostor pozdější ulice 22. dubna, kolem 1960. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 60: Výstavba ulice 22. dubna, konec 60. let 20. století. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 61: Brněnská ulice, cca 1970. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 62: Stará a Nová synagoga, 70. léta 20. století. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík. – Mikulovští židé užívali v průběhu trvání mikulovské židovské obce až 12 modliteben – synagog. Nejstarší a také nejvýznamnější z nich byla tzv. Stará synagoga (na obr. nahoře vpravo), nazývaná též podle svého umístění Horní, Velká nebo Dómská. Na jejím místě stála modlitebna snad již v polovině 15. století. Budova, která se zachovala do dnešní doby, byla postavena zřejmě v roce 1550 v renesančním stylu, byla přestavovaná po požáru v roce 1561 a zvláště pak po rozsáhlém požáru 1719. Není vyloučeno, že se na této přestavbě zničené budovy podílel architekt Johann Christian Oedt, autor přestavby zámku z téhož roku. Synagoga přestala sloužit svému účelu na podzim 1938, za okupace i po válce byla využívána jako skladiště, od roku 1977 do konce 80. let byla opravována, od té doby sloužila k pořádání koncertů a výstavním účelům mikulovského Regionálního muzea. V současné době budova opět prochází rekonstrukcí. Horní synagoga je mimořádnou památkou, jedná se o poslední dochovanou synagogu tzv. polského či lvovského typu v českých zemích, je také pozoruhodná svým umístěním v uliční zástavbě dnešní Husovy ulice – aby totiž byla dodržena správná orientace stavby, stojí oproti ostatním domům nakoso. V popředí fotografie je dnes už neexistující Nová neboli Dolní synagoga, o které se příliš zpráv nedochovalo. Mohla být postavena již koncem 16. nebo na počátku 17. století, využívána byla jen příležitostně, po roce 1938 sloužila jako skladiště zabaveného židovského majetku, poté jako sklad stavebního materiálu. Chátrající budova byla zbourána v letech 1977–1978.

Obr. č. 63: Sídliště Vítězného února, cca 1976. Foto Václav Hortvík. Diapozitiv ze soukromé sbírky Václava Hortvíka. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 64: Budova Galy a hotelu Galant, cca 1979 a 2012. Foto Václav Hortvík. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík. – Opuštěné budovy dřívější Rochlederovy fabriky doplněné stavbami z éry socialismu záhy po privatizaci na přelomu tisíciletí čím dál více vzdily Mikulov v bezprostředním sousedství jeho historického centra. V listopadu 2005 získal chátrající areál někdejšího národního podniku Gala nového majitele, který ihned začal konat. Výsledkem byla zdařilá rekonstrukce bývalých továrních budov a proměna celého areálu v komplex ubytování a stravování – pohostinné místo pro turisty i obyvatele města.

Obr. č. 65: Sportovní hala a zámek, 1984. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka digitálních fotografií. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 66: Dům služeb, 1986. Foto Václav Hortvík. Černobílá fotografie, negativ, výška 60 mm, šířka 55 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sběrka negativů, inv. č. 2082. Skenoval

Václav Hortvík. – Vzhled budovy Domu služeb byl charakteristický pro architekturu 80. let 20. století, rekonstrukce na přelomu tisíciletí jejímu vzhledu rozhodně prospěla. Dům dnes nadále funguje jako sídlo firem zaměřených na služby obyvatelstvu.

Obr. č. 67: Zemní práce před výstavbou obchodního domu Domácích potřeb, 1987. Foto Václav Hortvík. Diapozitiv ze soukromé sbírky Václava Hortvíka. Skenoval Václav Hortvík.

Obr. č. 68: Výstavba obchodního domu Domácích potřeb v Marxově (dnes České) ulici, 1988. Foto Václav Hortvík. Diapozitiv ze soukromé sbírky Václava Hortvíka. Skenoval Václav Hortvík. – Zamýšlený obchodní dům zůstal rozestavěn až do roku 1996, kdy bylo na mimořádném zasedání městského zastupitelstva 30. října rozhodnuto o prodeji stavby státu pro potřeby Státního okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. Koncem června roku 2000 se stěhoval okresní archiv z náměstí, kde dosud v bývalé kanovnické budově sídlil, do moderně vybavené novostavby na rohu České ulice a ulice Pavlovské, kde dříve stával hotel U černého orla, později tělocvična Pálava a posléze již zmíněné rozestavěné obchodní středisko.

Obr. č. 69: Celkový pohled na Mikulov a Svatý kopeček od jihu, 2011. Foto Milada Rigasová. Regionální muzeum v Mikulově, sbírka digitálních fotografií oddělení botaniky. – Snímek zachycuje pohled z kopce Kreuzberg u obce Klein Schweinbarth přes oboru Tiergarten, dnes užívanou jako obilné pole s domem majitele (na místě dřívějšího letohrádku) a hospodářským dvorem (stáje a stodola). Za ním se rozprostírá rybník a vrch Šibeničnick se dvěma výraznými skalními výchozy. Na jižním úpatí Pavlovských vrchů je vidět Mikulov rozložený mezi Turoldem a Svatým kopečkem s kaplemi křížové cesty. Na nejvzdálenějším severozápadně situovaném kopci Pavlovských vrchů je patrný hrad Děvičky nad obcí Pavlov.

Obr. č. 70: Pohled na Svatý kopeček od jihozápadního bastionu zámku, 2011. Foto Milada Rigasová. Regionální muzeum v Mikulově, sbírka digitálních fotografií oddělení botaniky. – Snímek zachycuje jeden z průhledů barokní komponované krajiny – směřuje ke Svatému kopečku přes zahradní terasy před jižním a východním křídlem zámku.

Obr. č. 71: Pohled na zámek od severu, z Kozího vrchu, 2011. Foto Petr Macháček. Regionální muzeum v Mikulově, sbírka diapozitivů oddělení zoologie.

Obr. č. 72: Pohled na zámek od východu, ze Svatého kopečku, 2011. Foto Petr Macháček. Regionální muzeum v Mikulově, sbírka diapozitivů oddělení zoologie.

Mapový list č. 1

Mapa č. 3: Mikulov a okolí na Müllerově mapě Moravy z roku 1716 (ve vydání kolem 1790). *Tabula generalis marchionatus Moraviae in sex circulos divisae quos mandato caesareo accurate emensus hac mappa delineatos exhibet loh. Christoph Müller S.C.M. capitane[us].* Mědirytina, 1716, grafické měřítko [cca 1 : 180 000], výška 974 mm, šířka 1374 mm, výřez. Mapový obsah ryl brněnský rytec Jan Kryštof Leidig. Ve vydání Franze Reiserera, Brno. Kolorovaná mědirytina, 4 listy o rozměrech celkem výška 1020 mm, šířka 1400 mm (bez rejstříků zeměpisných jmen), resp. výška 1020 mm, šířka 1880 mm (s rejstříky zeměpisných jmen), výřez. Soukromá sbírka. Foto Pavel Vychodil.

Mapa č. 4: Mikulov a okolí na mapě brněnského kraje Konráda Schenkla z let 1841–1845. *VI. Section. Der Brünnner Kreis. Entworfen von Dr. Conrad Schenk. Verlag von Carl Winiker von Brünn. Zinkographie aus L. Förster's art: Anstalt in Wien.* Nedat. [1841–1845], kolorovaná zinkografie, grafické měřítko [cca 1 : 200 000], výška 673 mm, šířka 557 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústav AV ČR, v. v. i., Praha, sign. A-3409. Foto Pavel Vychodil.

Mapa č. 5: Mikulov a okolí na speciální mapě třetího vojenského mapování rakousko-uherské monarchie z roku 1880. List *Auspitz und Nikolsburg*, Zone 10, Col. XV, 1880, měřítko 1 : 75 000. Heliogravura, výška sekce 385 mm, šířka 500 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústav AV ČR, v. v. i., Praha, nesignováno. Skenovala Blanka Šubecová.

Mapový list č. 2

Mapa č. 6: Mapa východní části mikulovského panství, 1672 (výřez z většího celku). Clemens Beuttler z Ebelberga. Olej na plátně, výška 1040 mm, šířka 500 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 4872. Foto Václav Hortvík. – V letech 1668–1672 malíř a geometr Clemens Beuttler (1638–1682), proslulý pracemi pro Merianovu „*Topographia Vindhagiana Aucta*“ (Wien 1673), připravoval a zhotovil rozměrnou pohledovou mapu mikulovského panství pro majorátního pána, knížete Ferdinanda Dietrichsteina. Originál zkopíroval v roce 1675 pro vídeňský dietrichsteinský palác (tato kopie se dochovala v překreslení z roku 1802 – srov. následující mapu). Kdy byla mikulovská olejomalba rozřezána na části a kam se poděla její levá (severní) část, není známo. – Mapa zobrazuje panské zahrady, pole a obory podél kaskád kaprových rybníků mezi Mikulovem a Sedlcem, na hranici s Dolními Rakousy. Je také přesným záznamem vodopisu a cest této části panství a současně i komponované kulturní krajiny utvářené na principu hospodářské účelnosti a krajinné estetiky, jak ji zaznamenal mikulovský urbář z roku 1629. Přímo pod městem leží na potoku *Gnanitzbach* (Hnánice, dnes Včelínek), pramenícím v Mikulově, kaskáda kaprových rybníků (*Galgenteich* (Šibeničnick), *Porz Teich* (Nový) a *Steindam Teich* (Kamenohrázecký, dnes Nesyt). Pod vinicemi Svatého kopečku je soustava tří rybníků (Höchten, Kudler, Strelitzer Teich) na Mušlovském potoku, jenž při ústí do Nového rybníka napájí sádky u rybníka *Portz*. Údolím podél Mušlovského potoka, pramenícího pod Klentnicí, směřují cesty od Břeclavi k hradům na Pavlovských vrších a řece Dyji. Do rybníka Šibeničnick, podél něhož směřují z Mikulova cesty k Falkensteinu, přitéká z rakouské strany hranice potok *Brünelbach*, pramenící nad oborou *Tiergarten* s letohrádkem, myslivnou, hospodářským stavením a rybníkem Tóress,

později zvaným *Oborový (Tiergarten Teich)*. Parcely, kopce, rybníky jsou popsány, často s udáním rozlohy pozemku. Červenou linkou je vyznačena hranice s panstvím Steinabrunn a Valtice. Dochovaná část zobrazuje z města jen oblouk Nových sadů, ústíí do Kamenného řádku. Odtud vede silnice s knížecí alejí vzhůru k Valticím, míjí rybí sádky u *Portz Teich*, kde se rozdělují. Jedna cesta vede kolem mlýna po hrázi rybníka *Portz* směrem na Steinabrunn, další do Sedlce a k jeho pozemkům. Na Novém rybníce je vidět parkově upravený ostrov *Portz Insel* (Tichý) obehnaný zdí, s hospodářským dvorem a letohrádkem ve středu zahradní terasy obklopené zdí. K datu zhotovení se hlásí dvě malé gondoly na hladině, jako připomínka letní kratochvilné projíždky císaře Leopolda I. a jeho ženy Markéty Španělské za jejich poutí k mikulovské loretánské Madoně.

Mapový list č. 3

Mapa č. 7: Přehledná mapa mikulovského panství, 1675. *Mappa der hochfürstl. Dietrichstein-Proskauischen Majoratherrschaft Nicolsburg von einer im Jahre 1675 mit Oelfarben gemahlten Karte abgenommen. Wien am 12. September 1802. Gezeichnet durch Kempes.* Autor předlohy Clemens Beuttler z Ebelberga, překresleno ve Vídni roku 1802. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 600 mm, šířka 890 mm. Moravský zemský archiv Brno, fond F 18 – Hlavní registratura Dietrichsteinů – A. přehledné mapy panství a jeho částí, mapa 12, sign. 12 019. Foto Anna Pecková. – Osu mapy tvoří silnice od Vídně přes město Mikulov a Pohořelice dál k Brnu, podél této jsou směrem od Mikulova roztroušeny na úpatích kopců Mikulovské pahorkatiny (tj. Pavlovských vrchů a Milovického lesa) vesnice Bavory, Klentnice, Perná, Dolní Dunajovice, Horní a Dolní Věstonice, Pavlov, Strachotín, Pouzdřany, Šakvice, Ivaň a Pohořelice. Pravá třetina mapy zakresluje jihovýchodní okraj mikulovského katastru s pruhem komponované krajiny s panskými poli, zahradami a parkově upravenými oborami podél kaskády rybníků *Gaigen Teich* (Šibeničnick), *Portz Teich* (Tichý) a *Steindam Teich* (Kamenohrázecký, dnes Nesyt) na potoku *Gnanitzbach* (Hnánice, dnes Včelínek). V pravém horním cípu mapy panství leží na břehu rybníka Nesytu obec Sedlec, výše Lednice a v Milovickém lese ukryté obce Bulhary a Milovice.

Mapový list č. 4

Mapa č. 8a: Piaristická kolej, návrh dostavby jižního křídla 2. kvadratury pro školu, pohled od severu, [1692]. Autor neuveden, nedat. Kolorovaná kresba, výška cca 300 mm, šířka cca 200 mm. Snímek ze sbírky Curia Generalizia degli Scolopi, Roma, AGSP, REG. PROV. 52. – Kostel sv. Jana Křtitele vytváří kout se vstupem do koleje v západní, 1. kvadratuře. Východně kostela budova starého špitálu a jižní křídlo 2. kvadratury, budované od roku 1694.

Mapa č. 8b: Plán piaristické koleje, [1692]. Autor neuveden, nedat. Kolorovaná kresba, výška cca 300 mm, šířka cca 200 mm. Snímek ze sbírky Curia Generalizia degli Scolopi, Roma, AGSP, REG. PROV. 52. – Plán zahrnuje kostel sv. Jana Křtitele, 1. kvadraturu koleje, východně budovy špitálu, vrátnice a služebních prostor se dvorem, v sousedství bývalý vrchnostenský dvůr se stájem, získaný v roce 1658. Erb zakladatele koleje, kardinála Dietrichsteina.

Mapový list č. 5

Mapa č. 9: Plán zámku a přilehlé zahrady, mezi 1710–1720. Ferdinand Christopher Moser von Filseck. Akvarel, výška 200 mm, šířka 250 mm. Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Sammlung Karten und Graphik Sammlung Nicolai, Bd. 141, Topographie des villes et forteresses, fol. 20 (Nikolsburg, Schloss). Foto Württembergische Landesbibliothek Stuttgart. – Plán vznikl v souvislosti s Moserem prováděným mapováním vojenských objektů a zachycuje stav zámeckých budov a zahrady pod východním křídlem po stavebních úpravách druhé poloviny 17. století, za knížete Ferdinanda Dietrichsteina. Vjezd do zámku z náměstí vede přes ještě čtvercové nádvoří k Temné bráně, prodloužené koncem 17. století, odtud nynější úzkou cestou mezi starými hradebními zdmi k severní prudké zatáčce. Zde je zakreslena gotická hranolová věž a budova mičovny, šipka na ní umístěná naznačuje orientaci světových stran. Budova divadla při břítové věži, ke které vede krátké schodiště, je zakreslena v kratší délce, než je současná, což nevysvětluje úprava pro knihovnu po požáru 1719. Jako by zde byla zakreslena jen její část, dnešní studovna, což neodpovídá zprávám o divadelních představeních po stovky diváků, prováděných v zámeckém divadle v polovině 17. století. Byla v tak špatném stavu, že její obnova nebyla jistá? Na ni navazuje Udírenská věž v půlkruhovém půdorysu. Na protější straně (východní) tohoto druhého nádvoří stojí rondel s úzkou budovou pro zámeckou vojenskou posádku. Vlastní zámek je spojen arkádovým schodištěm s divadlem a Udírenskou věží. Na půlobloukový severní rondel Sálu předků a skalní bránu navazují v půdorysu zřetelně staré věže, zahrnuté do zámecké zástavby. K východnímu křídlu (na plánu nahoře) je přistavěna východní terasa, ukončená velkým jihovýchodním rondelem. Jižní křídlo je ještě mělké, pouze v hloubce vnitřní zástavby, bez přístavby se salou teranou. Ve středu budovy jižního křídla je však zakreslena chodba dnes vedoucí k sale terreně jako východ do volného prostoru. Západní křídlo (*Neugebau*) za menším jihozápadním rondelem je zakresleno již v hloubce dnešní zástavby. Dekorativnost dodává plánu zahrada s kašnami Neptuna (větší) a Herkula, s oranžeríí pod východní terasou a v pravém úhlu na ni navazující stejně hlubokou architektonicky identickou stavbou s úzkým průjezdem do zahrady, o které toho zatím mnoho nevíme. V jižní části zahrady, pod Kardinálovou zahrádkou, vidíme stavby zčásti dochovaných zahradních schodišť a letohrádků. Tyto drobné stavby položené na příčné ose člení zahradní prostor před jižním křídlem zámku do teras. Na nejvyšší z nich nasedá na západní hradbu stavba ve tvaru písmene L, jež vytváří celému prostoru

dominantu – a současně protipól Svatému kopečku. Tato stavba, stejně jako malá otevřená budova v jihovýchodním rohu pod Kardinálovou zahrádkou, je kreslena obdobně jako arkádová chodba velkého altánu nebo visutá arkádová chodba na horním hradním nádvoří, a lze se tedy oprávněně domnívat, že se jedná o typově podobnou, do prostoru otevřenou stavbu. Na pozdějších vedutách Mikulova je zakreslena jako architektonicky pozoruhodná stavba opatřená volutovým štítem, identifikovaná historikem Metodějem Zemkem jako snad renesanční kašna (srov. vedutu F. B. Wernera – mapový list č. 37, obr. č. 77).

Mapa č. 10: Plán města, mezi 1710–1720. Ferdinand Christopher Moser von Filseck. Akvarel. Výška 200 mm, šířka 250 mm. Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Sammlung Karten und Graphik Sammlung Nicolai, Bd. 141, Topographie des villes et forteresses, fol. 21 (Nikolsburg, Stadtanlage). Foto Württembergische Landesbibliothek Stuttgart. – Půdorys města pomíjí stavby na Svatém kopečku, ale situaci města samého zachycuje i se zahradami, vinicemi, rybníčky, kašnami a potokem, u kterého je vyznačen směr toku i můstky přes něj. Části města jsou popsány místními názvy. Orientace ke světovým stranám je naznačena šipkou v bloku budov severní části náměstí (radnice – kanovnícké domy). Pod šrafiemi vyznačeným svahem Svatého kopečku se táhne dlouhá předměstská ulice Kamenný řádek, zastavěná pouze v jižní části zcela po obou stranách. Středem kresby plánu, kolmo na Kamenný řádek, vede ulice Česká, přiléhající k městské hradbě, s částí Kapucínské zahrady. Hradbou je uzavřený kout církevních staveb (kapucínský klášter propojený s loretánským kostelem). Mezi kapucínskou zahradou a Kamenným řádkem protéká Hnánice, překlenutá můstkem na České ulici, obtéká Kapucínskou zahradu, za ní vytváří rybník, existující ještě v 19. století, z něj vytéká přes vodní brusírnu směrem k piaristům a za jejich zahradou vytváří další malý rybníček, aby Lávkou bránou na konci předměstí opustila Mikulov. Židovská čtvrť, ležící na západním svahu zámeckého kopce s rozsáhlou plochou zahrad, expanduje k severu židovským hřbitovem. Horní předměstí bylo zastavěno méně, pouze dnešní Pavlovská ulice je zastavěna po obou stranách. Za ní se rozkládá Zákrsková zahrada (*Zwerggarten*), od 19. století zastavěná.

Mapový list č. 6

Mapa č. 11a–b: Půdorys mikulovského zámku z roku 1719. *Grundt Abriss zu Ebene Erde des hoffs. Oder der Hochfürsten Zimmer.* Christian Alexander Oedt. Kresba, výška jednoho listu 595 mm, šířka 650 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, NAD 893, přír. č. 2559/1, 2. Foto Pavel Vychodil. – Neorientované plány obnovy po požáru roku 1719, přízemí a patro, signované vpravo dole: „*Christian Alexander Oedt, Kaysl. Hoff. Mauer Meister in Wien. A. 1719*“. Jde o jednu z verzí úprav – v západním křídle, vedle stájí, je zakresleno nerealizované řešení vstupní haly k Sálu předků. Jihozápadní křídlo je ještě zastavěno pouze do nádvoří obslužnými prostorami kuchyně a šaten. Jihozápadní rondel ještě není navržen k úpravě, návrh tvaru jižní terasy při sale terence nebyl akceptován. Ve východním rondelu navrhoval architekt kruhový salonek v přízemí i v patře, též nebylo provedeno. Východní trakt s velkou terasou nad zámeckou zahradou je naproti tomu řešen tak, jak jej známe.

Mapový list č. 7

Mapa č. 12: Mikulov, pohled na areál zámku a navazující kapituly sv. Václava, se zachycením pramenů a rozvodů vody v jádru města, 18. století. *Nicolsburger Wasser-Leitung.* Autor neuveden, akvarel podlepený plátnem, výška 715 mm, šířka 472 mm (rozměr rámu výška 695 mm, šířka 452 mm). Moravský zemský archiv Brno, fond D 22, Sběrka map a plánů, sign. 732, mapová skříň 12/6, svazek listinného souboru II/1, číslo ve svazku 1350. Foto Anna Pecková. – Kresba byla zřejmě zhotovena pro orientaci v rozvodu vodovodu městem – z hlediska rozložení městské zástavby je proporcí nepřesná. (Zjednodušení a zkrácení proporcí v podání staveb jsou nápadná u zámeckých i městských staveb; severní předměstí je dokonce zkráceno, aby se do daného formátu vešly studny u Lazaretu.) Jednotlivé prvky rozvodů, studny, kašny, jsou číslovány a popsány v legendě ve spodní části. Jedna studna se nacházela v panské zákrskové zahradě (*Zwergelgarten*), odkud byla voda vedena do města, kde zásobovala kašnu před severní městskou hradbou a na náměstí a také panské a klášterní sádky. Symbolicky je na mapě zachyceno také vodovodní potrubí přivedené podél severní hradby k židovské čtvrti ze studny, položené ve vztahu k Lazaretu o něco výše v Procházkově parku v blízkosti kaple sv. Rozálie (poslední kaple křížové cesty), jež ve skutečnosti šlo ulicí Na Jámě. (Zámecký vodovod vedený po východním obvodu Turoldu ze zhruba tří kilometrů vzdáleného prameniště pod Starou horou, který v té době již fungoval a mohl by být s židovským vodovodem zaměněn, není na mapě zakreslen; srov. mapový list č. 12, mapa č. 19.) Spolehlivým a vydatným zdrojem vody pro město je pramen na Kostelním náměstí, dosud funkční, odkud je voda vedena směrem k jižnímu předměstí. U kostela sv. Václava je zakreslen hřbitov, zrušený v 80. letech 18. století v souvislosti s josefínskými reformami. V dolní části čestného nádvoří (*Amtshof*) je dobře vidět dřevěná pumpa. V zahradě jsou zachyceny některé zajímavé detaily staveb: dlažba terasy před salou terencem a nad velkým altánem mají dlaždice několika barev, zábradlí na terase před salou terencem je lehké a zřejmě kovové, zábradlí na terase nad velkým altánem je masivní balustrové, oranžerie a k ní náležející byt zahradníka je zastřešenou stavbou se dvěma vchody, zahradní parter před oranžerií má hvězdicovou síť cest s kašnou uprostřed, také část letní jízdárny má úpravu okrasné zahrady.

Mapový list č. 8

Mapa č. 13: Plán knížecí dietrichsteinské bažantnice před plánovanou reorganizací, 1743. *Plan Hoch Fürstlichen Dietrichsteinischen*

Fasaann [!] Garten zu Nicolspurg samt den anliegenden gebauen [!] wie solcher sich Anno 1743 befunden. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 860 mm, šířka 900 mm Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Dietrichštejnů, inv. č. 12066, mapa 59. Foto Anna Pecková. – Přestavbu užitkové zahrady na oboru iniciovali a zřejmě před rokem 1743 realizovali nadšení budovatelé Ferdinand Dietrichstein a jeho synové Leopold a Walter (držitelé panství Mikulov v letech 1655–1737). V roce 1737, tedy za Waltera Dietrichsteina, byla totiž již dosti vysoká oborní zídka ještě značně zvýšena a v témže roce vystavěna i podnes zachovaná vstupní brána, identifikovaná jako dílo architekta Františka Antonína Grimma, což zřejmě již souviselo se záměrem vybudovat zde bažantnici. Avšak teprve na podzim roku 1743 byly v bažantnici nově vytyčeny aleje a vysázeny stromy, tedy až Karlem Maximiliánem Dietrichsteinem (1702–1784), který panství spravoval v letech 1738–1754. K této kompozici bažantnice se vztahuje popis zámeckého hejtmána Františka Schwoye, autora první topografie Moravy, z roku 1793: Uvádí, že v bezprostřední blízkosti Mikulova se nacházela okouzující, alejími a procházkovými cestami protkaná bažantnice se dvěma velkými větrnými mlýny. Roku 1812 se zase říká, že v Knížecím lese, nyní (!) o rozloze 104 měřic, bylo množství bažantních líhní a k nim náležejících výběhů, 100 bažantních kvočen a 36 kusů daňků. Chov bažantů se časem stával nerentabilní, neboť ti byli stále více snadnou kořistí vynálezových pytláků. Bažantnice se také stále více stávala oblíbeným místem procházek a výletů místních obyvatel, kteří rušili klid bažantů. František Josef Dietrichstein proto chov bažantů v roce 1818 zrušil, les vykácel a na celé ploše bažantnice založil ovocný sad (vztahuje se k němu inventarizační seznam z téhož roku, uložený v Moravském zemském archivu v Brně). – V roce 1850 byla bažantnice, tehdy užívaná jako šlechtitelská školka nových druhů vinné révy, pronajata Okresnímu spolku pro zemědělství a vinařství, založenému tehdy v Mikulově. Tento největší a nejstarší zemědělský spolek německé Moravy ji v témže roce osadil 110 000 ovocnými pláňaty moruší, jejichž výsadba se vztahovala k výzkumu a pěstování bource morušového. Stromy však byly stále častěji navštěvovány mládeží, která působila na kulturách bource veliké škody, protože byl Spolkový sad zrušen a plocha oseta obilím. V roce 1921 posloužila rozsáhlá plocha Knížecí bažantnice pro uspořádání velké zemědělské a průmyslové výstavy a také v pozdější době patřila k vyhledávaným místům. V polovině 19. století zde byl postaven vzhledný altán, kde se odehrávaly až do konce druhé světové války obvyklé školní slavnosti a velké lidové zábavy, zvláště májová a vinobraní. Po druhé světové válce byla větší část bažantnice osázena matečnými vinicemi. Na jednání zastupitelstva města Mikulova počátkem února 2003 byla na území bývalé bažantnice schválena a postupně realizována výstavba rodinných domů. Tím se završil zánik tohoto po mnoho století působivého prvku, součásti komponované krajiny v bezprostředním okolí Mikulova.

Mapa č. 14: Plán knížecí dietrichsteinské bažantnice zobrazující barokní kompozici s hvězdicovitou sítí alejí, [po 1743]. Bez názvu. Autor neuveden, nedat. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 750 mm, šířka 690 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Dietrichštejnů, inv. č. 12067, mapa 60. Foto Anna Pecková. – Rozsáhlé území na jižním okraji Mikulova nese název Bažantnice, ačkoli chov bažantů kromě jména a zbytku oborní zdi v ulici Na hradbách nic nepřipomíná. V minulosti se zde rozkládala vrchnostenská zahrada U větrných mlýnů, založená již za Liechtensteinů, kterou popisuje mikulovský urbář z roku 1560 jako místo se „dvěma mlýny větrnými s zahradou, štěpnicí a chmelnicí“ a urbář z roku 1574 ji zaznamenal jako „velkou zahradu se dvěma velkými větrnými mlýny, částečně osázenou ovocnými stromy, na ostatní ploše se zelinářskou zahradou“. Kdo a kdy přesně přebudoval zahradu na oboru nevíme. Poprvé ji zachytil až tento nedatovaný realizovaný plán barokové kompozice, zobrazený rovněž na mapě 1. vojenského mapování Moravy, zde již v krajinných souvislostech s oborou na ostrově Portz (*Tichý*) a oborou Tiergarten na rakouské straně hranice u obce Klein Schweinbarth (srov. též Beuttlerovu obrazovou mapu z roku 1672 – mapový list č. 2, mapa č. 6). Existuje však také plán (srov. předcházející položku), který historik Metoděj Zemek popsal jako plán rozšíření bažantnice z roku 1743 od inženýra Antona Zinnera. Tento plán však zakresluje nejen část, o kterou má být bažantnice rozšířena, ale také část původní. Obě části jsou zřetelné. Zda byl Anton Zinner autorem této nedatované neautorizované barokní úpravy obory bažantnice není proto zcela jasné. Fotografie z 60. let 20. století dokládají, že hlavní síť kaštanových alejí této barokní kompozice bažantnice byla ještě v této době zachována. K zajímavostem bažantnice patřil Želví rybník ve tvaru obdélníka, který údajně trpěl často nedostatkem vody a byl silně zarostlý rákosím. Záznam o vysazení želv pochází z roku 1714. Šlo zřejmě o dravou vodní želvu evropskou, živící se červy, hmyzem, obojživelníky a drobnými rybami, která se v pobělohorské době v našich rybnících s oblibou chovala. Želvám byl pro kladení vajec navezen na břehy rybníka dostatek písku. Zánik želvího chovu v mikulovské Knížecí bažantnici způsobili násilně francouzští vojáci. V roce 1809 želvy při jednom z nesčetných vojenských průchodů městem do jedné vylovili.

Mapový list č. 9

Mapa č. 15: Mikulov a okolí na tzv. prvním vojenském mapování z let 1763–1764. Kolorovaná rukopisná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 120, výška sekce 408 mm, šířka 618 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien, sign. B IX a 92. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem. – Mapa je spolu s první mapou mikulovského panství z roku 1672/1675 nejstarším zakreslením krajinných úprav na východním a jižním okraji Mikulova, zejména rybníků a obor v údolí potoka Včelínku. Zachycena

je i podoba Tichého ostrova (*Porz Insel*) v rybníku Nový (*Porz Teich*). V majetku svého panství popisuje ostrovní areál poprvé mikulovský urbář z roku 1629, pořízený kardinálem Dietrichsteinem, jako „*pěkný libosad na ostrově Portz s letohrádkem a rozmanitými uměleckými výtvory*“. Předcházející urbáře (1414, 1560, 1574, 1582) se o letohrádku v libosadu nezmiňují. Zmínka o zahradních úpravách není ani ve velmi podrobné závěti Adama Dietrichsteina z roku 1590. Je tedy zjevné, že vznik ostrovního areálu souvisí s urbanistickou přestavbou města spojenou se záměrnými estetickými úpravami jeho okolí v době vlády kardinála. Nasvědčuje tomu i přesný popis dietrichsteinských domén z roku 1655, v němž zámecký hejtmán mikulovský uvádí, že libosad na ostrově Portz s letohrádkem u Sedlece byl zrestaurován. Kdo dal jméno rybníku a ostrovu *Porz* (také *Partz*, *Portz*) není známo. Může pocházet od jména staré mikulovské rodiny Part, připomínané již v polovině 14. století, které pozemek mohl původně patřit, stejně jako další majetky v regionu; mikulovský měšťan Hanuš Part z Arlsberku působil v roce 1608 jako regent kardinálova bratra Maximiliána Dietrichsteina. Název areálu ale může mít svůj původ také ve významu německého slova *Port* tj. přístav, útočiště, bezpečí, čímž pro své uživatele zcela jistě byl. V tomto smyslu může být také latinským označením brány (*Porta*) vedoucí k útočišti. Dle místní tradice byl letohrádek postaven na vrcholku uprostřed starého obranného základu, zpevněného čtyřmi rohovými věžemi – k této interpretaci zřejmě vedla dosud zachovaná terasa obehnaná cihlovou zdí se zachovanými nárožními výklenky.

Mapa č. 16: Oblast mezi Mikulovem, Falkensteinem a Valticemi na prvním vojenském mapování Dolních Rakous (Josephinische Landesaufnahme von Niederösterreich) z let 1773–1781. Kolorovaná rukopisná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 23, výška sekce 470 mm, šířka 715 mm, výřez. Österreichische Nationalbibliothek Wien, Kartensammlung II 87, Sectio 23: Theil des Viertel unter Manhartsberg. – Na mapě je zachycena část mikulovského panství, přesahující zemskou hranici do Dolních Rakous, tvořící však nedílnou součást struktury komponované krajiny v okolí Mikulova, vytvářené od počátku 17. století v zázemí dietrichsteinského rezidenčního města. V krajíně na hranici jižní Moravy a Dolních Rakous je vidět, kromě mikulovské obory (*Tiergarten*) s rybníkem Oborovým (*Tiergarten Teich*), kaskáda rybníků na potoce Mühlbach pramenícím pod hradem ve Falkensteinu (nejvydatnějším přítokem potoka Včelínku), kde v průběhu 16.–18. století fungovalo až 10 rybníků s mlýny (dnes přestavěnými k novému účelu); poslední z nich, rybník Nový (*Porzteich*) s ostrovem Tichý (*Porzinsel*) a s mlýnem (*Porzmühle*) je již na moravské straně hranice. V prostoru mezi Falkensteinem a Steinabrunnem zůstala z této doby zachována také celá řada dalších architektonických prvků (aleje, obora s myslivnou v Drasenhofenu, dosud esteticky působivá ovčárna nad Sedlcem, náležející dnes k Moravě, a další hospodářské budovy v tradičně obhospodařované převážně vinařské krajíně), jež měly kompoziční vazbu na zámeček v Drasenhofenu, panské sídlo Hanse Fünfkirchena, někdejšího majitele sousedního panství Steinabrunn. Po Bílé hoře, v době urbanistické přestavby Mikulova, připadlo panství Steinabrunn s novým, teprve v roce 1602 postaveným zámečkem na kopci proti Mikulovu, jakožto konfiskát do majetku kardinála Dietrichsteina. Teprve kardinálův následovník Maximilián Dietrichstein prodal v roce 1647 steinabrunnské panství Fünfkirchenům zpět. Důvodem byly obrovské škody, které Mikulov utrpěl na závěr třicetileté války (celoroční obléhání a rabování Mikulova i celého moravsko-rakouského pomezí v roce 1646). Od té doby se mění v malebné ruiny také zemské hrady ve Falkensteinu, nedalekém Staatzu, stejně jako hrad Děvičky.

Mapový list č. 10

Mapa č. 17: Plán města Mikulova, bez židovské čtvrti, 1784. *Abteilung der Stadt Nikolsburg, an die Pfarr zu St. Wenzel, dann an die Vorstadtpfarr zu St. Johann Baptist.* Ondřej Rieder, knížecí a městský zednický mistr v Mikulově. Kolorovaná kresba, výška 340 mm, šířka 210 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Dietrichštejnů, inv. č. 12128, mapa 121. Foto Anna Pecková. – Plán byl zhotoven při číslování domů v Mikulově, židovská čtvrť byla číslována samostatně, římskými číslicemi. Přes neumělost kresby je plán cenný jako zdroj informací k lokální domovní topografii.

Mapový list č. 11

Mapa č. 18: Půdorys mikulovského zámku, 1785. *Grund-Riss zu ebener Erde des Hochfürstlich Dietrichsteinisches Nicolsburger Schlosses.* A° 1785. – *Grund-Riss von obem Stock des Hochfürstlich Dietrichsteinisches Nicolsburger Schlosses.* A° 1785. Karel Jan Hromadko. Perokresba, výška 415 mm, šířka 850 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, NAD 893, přír. č. 2559/3, 4. Foto Pavel Vychodil. – Inženýr Hromadko, zámecký úředník, zachytil ve svých půdorysech barokní stavby zámeckého komplexu, stav platný pro léta 1720–1945. Kresba vznikla zřejmě s potřebou inventury vodovodního řádu na zámku, trasy vedení jsou jasně vyznačeny v půdorysu přízemí.

Mapový list č. 12

Mapa č. 19: Mapa trasy zámeckého vodovodu vedoucího od Pálavy do mikulovského zámku, konec 18. století. *Geometrische Grund Riss der Hochfürstlichen Dietrichsteinisch. Nicolsburger Schloss-Wasser Leitung.* Karel Jan Hromadko. Kolorovaná lavírovaná rukopisná mapa, výška 860 mm, šířka 350 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Dietrichštejnů, inv. č. 12115, mapa 108. Foto Anna Pecková. – Plán zakresluje trasu zámeckého gravitačního vodovodu vedeného z prameniště Mušlovského potoka, rozloženého v rozsáhlé úžlabině pod Starou horou mezi obcí Klentnice a severním okrajem Mikulova. Zjevně se však nejedná o původní plán, vodovod prokazatelně fungoval již v dřívější době. Sběrné studny zámeckého vodovodu leží

v blízkosti tzv. Kočičí skály, vodovod v tomto prostoru překračuje silnici z Mikulova do Klentnice, prochází vinohrady na východním obvodu Turoulu, vystupuje na Kozí vrch, sestupuje do města a vstupuje ze severu k Udírenské věži zámku, odkud se vodovod rozvíjí: jedna větev jde ke grottu v severozápadním bastionu, kuchyni, koupelně a odtud do zahrady před jižním křídlem zámku; druhá větev vede do stáje u zimní jízďárny a odtud přes letní jízďárnu a Temnou bránu a čestné nádvoří do kašen zahradního parteru před východním křídlem zámku. Kdy přesně byl tento vodovod vybudován, není známo. Hlavním původním účelem však zřejmě bylo zajistit dostatek vody pro dobré fungování zámeckých grott a kašen s fontánami, jak bylo obvyklé v pozdní renesanci a baroku, a to i vzhledem k tomu, že 49 m hluboká zámecká studna, vybudovaná na hlavním hradním nádvoří již v době založení hradu, má i dnes dostatek vody pro běžný provoz areálu).

Mapový list č. 13

Mapa č. 20: Plán ostrova Tichý (*Portzinsel*) se zahradami, stav zhruba do počátku 19. století. *Plan des hochfürstlich dietrichsteinischen Portzinseltgartens*. Ferdinand Stöckler. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 670 mm, šířka 470 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 12153, mapa 146. Foto Anna Pecková. – Plán zachycuje parkové úpravy obory na Tichém ostrově (*Portz Insel*) v rybníku Nový (*Porz Teich*). Prostor obory obehnaný zdí a lemlem rákosin je rozčleněn sítí cest, hájků a solitérních dřevin, v severní třetině ostrova je vidět letohrádek a libosad s pozdně renesančním členěním prostoru: bezprostřední okolí letohrádku, jež stojí ve středu zdí obehnané terasy, má květinovou výzdobu, odtud vede cesta do vinice pod terasou a prochází navazujícím sadem k přístavišti. Hlavní dalková osa pohledu z Mikulova k Valticím je vedena právě tudy. Po obvodu obory jde procházková cesta členěná odpočívadly s lavičkami a průhledy na Falkenstein, Mikulov, Vysoký roh a Valtice. Plán parkových úprav obory zakresluje stav před rokem 1818, kdy byl vnitřní prostor obory radikálně změněn v sad členěný dlouhými cestami. Styl kolorované kresby připomíná práce z počátku 19. století, může však zakreslovat starší (původní) situaci stejně jako pozdější úpravu. – Tichý ostrov s letohrádkem leží na strategicky mimořádně významném místě, jakémsi geografickým uzlu potoků a cest, ve středověku a raném novověku sehrál zřejmě důležitou roli. Ústí sem široká údolí podél potoků Mühlbach, Včelíněk a Mušlovský, kterých se držely staré cesty, jež se u Tichého ostrova kříží: od Falkensteinu přes Steinabrunn do Sedlce, Valtic a dál k Břeclavi; ze Znojma do Valtic a Břeclavi; z Břeclavi přes Valtice k hradům na Pavlovských vrších a řece Dyji. – V průběhu staletí sloužil ostrovní areál různým účelům – reprezentativním i utilitárním. Dozvídáme se o nich z četných drobných záznamů – jedny z nejpозорuhodnějších pocházejí z korespondence mezi zámeckým hejtmánem a knížetem Ferdinandem Dietrichsteinem u příležitosti příprav na návštěvu císaře Leopolda I. v červenci 1672: můstek na Insel měl být vysypán bílým šterkem z lomu (ovšem žádné velké kusy), na Insle bylo nutno opravit ohradní zeď kolem parčíku u loveckého zámečku, vysadit zde špalír (z křovin); v libosadu nahoře, kudy se jde k Themelově (!) zahrádce, opatřit branku latěmi, aby zvěř nemohla do okrasné zahrady. Mělo by zde být 20–30 zajíců, neboť se počítalo s tím, že císař zde bude lovit. Upravena má být podzemní chodba (!). K vypuštění na Insle byl přivezen jeden jelen a tři srnci ze Židlochovic. Přípraveny byly lodě na vyjížďku. Císařští odjeli na Insel, kde byl uspořádán malý lov. Císař zastřelil tři slepice a dva zajíce, císařovna jednu slepici. Poté císařský pár s kavalíry a fraucimorem nasedl do dvou lodí a dobrou hodinu se vozil po rybníku (což našlo svůj odraz i na mapě mikulovského panství z roku 1672 – srov. mapový list č. 2, mapa č. 6). K projížďce jim hráli císařští muzikanti. Z pozdější doby jsou záznamy o aktivitách na Insle již poněkud prozaičtější. V letech 1697–1699 pečoval o park zahradník Hans Wagner, opravy krovů zde provedl roku 1698 tesař Šebestián Ertel. Kuchyně byla v roce 1735 vybavena množstvím novokřtěneckého habánského nádobí. V roce 1745 byla na ostrově v provozu drůbežárna, kde bylo vykrmeno 135 krůt, 180 husí, 540 kachen, 540 kapounů, 630 slepic a 2925 kuřat. – Indikátorem renesančního původu zahradní úpravy ostrova je tradiční kompozice libosadu s použitím vinné révy a ovocných stromů v symetricky uspořádaných záhonech pod cihlovou terasou na východním průčelí letohrádku. Jeho součástí je i pravidelná výsadba ovocných stromů ve třech podélných záhonech olemovaných špalírem keřů. Zaujímají výslunný jihozápadní okraj lesního parku (běhu rybníka), zbývající plochu tvoří přirozený lesní porost, rozčleněný cestami na nepravidelně mnohoúhelníky se skupinami stromů podél cest. Vnější oborní kamenná zeď je prolomena v místech tří průhledů na břehu rybníka, komponovaných jako posezení s lavičkami. Směřují k hradům ve Falkensteinu a zámekům v Mikulově a Valticích. Břehy rybníka lemují stromofadí a hustý pás rákosin (kdysi i dnes hnízdiště řady druhů vodního ptactva). Plány zahradní úpravy Tichého ostrova využívají prvky pozdně renesančních, manýristických a raně barokních italských zahrad, které s oblibou připojovaly k formální zahradě pravidelně sázené celky ovocných i lesních druhů stromů a vinné révy a také obory s nekultivovanou přirozenou vegetací, lůněmi i rybníky. Takové zahradní úpravy připomínají předně krajinařské zahrady anglického typu, komponované do uzavřeného prostoru, přežívaly na Moravě celé baroko. Ostrovní areál spojila s Mikulovem dva a půl kilometru dlouhá alej. Vedla až k velké rybářské farmě s rybárnou a mnoha sádkami na severním okraji rybníka (zachovány zůstaly jen ruiny). Vzhledem k tíživé situaci po třicetileté válce i dalším souvislostem se dá předpokládat, že alej vybudoval již kardinál Dietrichstein současně s celým areálem. Druhové složení původní aleje není známo, v roce 1814 ale bylo nahrazeno novou výsadbou vzrostlých jírovců maďalů. Knížecí alej byla užívána pouze panstvem, ostatní chodili po ní cestou mezi Mušlovskými rybníky a dále podél

Mušlovského potoka (dříve Mariánsko-mlýnské) směrem k průmysku mezi Janičovým a Svatým kopečkem; roku 1835 pak Dietrichsteinové odstoupili Knížecí alej městu. Mohutné jírovce Knížecí aleje představují dodnes jeden z nejvýraznějších krajinných prvků komponované krajiny v okolí Mikulova. Krajina mezi Mikulovem, Valticemi a Lednicí propojená sítí cest a alejí je nedílným celkem historické kulturní krajiny. Optickou i kompoziční spojnici mezi komponovanou krajinou Mikulova a Lednicko-valtickým areálem je ostrovní areál na Novém rybníku, na křižovatce cest mezi Mikulovem, Valticemi a Lednicí. Sedlecký starosta Martin Goldberg nechal v roce 1717 postavit sochu sv. Jana z Nepomuku na hrázi rybníka Nový, na křižovatce ze Sedlce do Steinabrunna a Mikulova, dodnes zachovanou. Na opačném konci Sedlce stál rozcestník na křižovatce k Lednici a Butharům. Je dobře patrný již na mapách mikulovského panství ve 70. let 17. století.

Mapa č. 21: Plán ostrova Tichý (*Bartzinsel*) se zahradami, cca počátek 19. století. *Plan des hochfürstlich dietrichsteinischen Bartz Insel*. Autor neuveden. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 710 mm, šířka 480 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 12152, mapa 145. Foto Anna Pecková. – Plán zachycuje (s odkazem k reálnému stavu) nerealizovaný návrh parkových úprav obory na Tichém ostrově (*Portz Insel*) se sítí procházkových cest sbíhajících se k vstupnímu mostu a letohrádku s libosadem obdélníkového tvaru, rozděleného ve dva symetrické útvary na ose západ – východ (Mikulov – Valtice) cestou propojující letohrádek s hospodářskou budovou, kolem cest jsou hájky a skupiny solitérních stromů členící palouky, přibližně uprostřed obory je naznačena ohrada (voliera?), po obvodu ostrova je patrná oborní zídka (odpovídající skutečnosti). Celý ostrov měl zjevně původně charakter hrůdu (suchá vyvýšenina uprostřed mokřadu), dá se proto předpokládat, že ho pokrývala rozvolněná šípáková doubrava, tak jako sousední přírodní rezervaci Skalky.

Mapa č. 22: Přehledná mapa rybníka Nový (*Portz Teich*) s ostrovem Tichý (*Portz Insel*), 19. století. Bez názvu. Autor neuveden. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 750 mm, šířka 590 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 12110, mapa 103. Foto Anna Pecková. – Plán rybníka *Portz Teich* (Nový) s ostrovem *Portz Insel* (Tichý) zaznamenává reorganizaci parkově stylizované kompozice obory na rozsáhlou školku ovocných a jiných užitkových druhů stromů, založenou na sklouknou druhého desetiletí 19. století. Inventurní seznamy z let 1816–1818 potvrzují rozvoj ovocnářství na mikulovském a valtickém panství, zahájený již novokřtěnci a Norbertem Bocciem (provinciálním kláštera milosrdných bratří ve Valticích). Např. v roce 1818 je evidováno 218 jabloní, 1306 pláňat jabloní, 1328 pláňat hrušní, 434 ořešáků vlašských, 171 třešní, 214 mandloní a stovky dalších ovocných stromů různých druhů. Vedle ovocných stromů jmenuje inventář také 9 804 topolů různých druhů. V různých letech se ale druhové složení různí. – První písemnou zmínku o rybníku Nový (*Neuteich*) podává mikulovský urbář z roku 1560. Je však možné, že tento rybník zmiňuje již první urbář z roku 1414 mezi rybníky „starý a nový v Terasu“. Náčrtek obce Sedlec z roku 1657 k první mapě mikulovského panství z roku 1675 označuje jménem Deras místo v blízkosti nynějšího rybníka Nový. Z dostupných informací vyplývá, že rybníky při svém založení neměly dnešní podobu, rozlohu, ani technickou hodnotu; je pravděpodobné, že zpočátku vyplňovaly pouze přirozené prolákliny podél toků a teprve v průběhu století byly zdokonalovány. Holzer uvádí, že novokřtěnci postavili kolem roku 1600 pro kardinála Dietrichsteina hráze pro rybník v *Derasu*. Rybník *Portz* (Nový) sehrál v rané historii území na moravsko-rakouské hranici významnější roli, než mu dnes připisujeme, neboť vytváří přirozený uzel vodních toků a historických cest. Rozlohou téměř 100 hektarů (167 rakouských jiter, tj. 96,11 ha) byl až do vybudování kamenné hráze rybníka Nesytu (1548–1549) největším rybníkem mikulovského panství. Uprostřed rybníka, který sahal téměř k okrajům města, stával ostrov (23 rakouských jiter, tj. 13 ha, 24 arů), který vytvořila dávno před příchodem prvních osadníků síla vodních toků. V lokální vlastivědné literatuře se k tomu uvádí, že potok *Grenzbach* (dnes Včelíněk), přitékající údolím od Mikulova, narazil v blízkosti Sedlce na kopec, načež se jeho tok vidličnatě rozvíjel a obtékal pak kopec z obou stran, aby se za kopcem obě ramena potoka opět spojila v jeden tok. V tomto místě protíná údolí Včelínku kolmo další rozsáhlé údolí ve tvaru široce otevřeného písmene „U“, kudy přivádějí potoky Včelínku vodu od Falkensteinu a Klentnice potoky Mühlbach a Mušlovský. Jejich soutok se severním a jižním ramenem Včelínku vytvořil kolem ostrova široké mělké jezero ve tvaru prstenu, jako základ budoucího rybníka *Portz Teich* (Nový) a mlýna *Portzmühl*, zaznamenaného urbářem z roku 1560. Jejich původní listinná jména *Leh Teich* a *Leh Mühl* označují vlastně rybník a mlýn u kopce, neboť slovo „Le“ znamená ve středověké spisovné němčině kopec, hrbol, návrší. Ve 14.–16. století byly na potocích Včelíněk, Mušlovský a Mühlbach vybudovány kaskády kaprových rybníků, polkávajících se v rybníku Nový. V údolí Včelínku tak vzniklo celkem 6 velkých rybníků z nichž tři náležely mikulovskému (Šibeničnický, Nový, Nesyt) a tři valtickému panství (Hlohovecký, Prostřední, Mlýnský); v údolí Mühlbachu vznikla kaskáda deseti rybníků s mlýny, z nichž posledním byl již rybník Nový (*Portz Teich*), z poloviny ležící na moravské straně. V údolí Mušlovského, dříve Kněžského či Mariánskomlýnského potoka (*Pfaffenbach, Marienmühlbach*), vznikla postupně kaskáda až sedmi malých rybníků. Přímo v prameništi potoka pod Klentnicí ležely dva rybníky ve vlastnictví proboštvů. Další dva rybníky se nacházely těsně nad a pod Mariánským mlýnem a jiné tři rybníky (*Hechten-, Kudler-, Strelitzer Teich*) dál v údolí pod Vysokým rohem, jež napájely před ústím do Nového rybníka rybí sádky. V 70. letech 20. století byly dva z nich obnoveny jako Mušlovský horní a Mušlovský dolní rybník. Kaskády rybníků na potocích Včelíněk, Mušlovský a Mühlbach tvoří páté komponované rameno na jihovýchodním okraji Mikulova. – Nový rybník byl vysušen v roce 1855 – jako poslední na mikulovském panství

(rybník Šibeničnický v roce 1833). O dva roky později byl zrušen výnosem Vodohospodářské správy ve Znojmě. Dietrichsteinům bylo nařízeno vybudovat náhradní přívod vody k mlýnu (malý rybník v sousedství Nového rybníka, napájený Mušlovským potokem) a regulovat Včelíněk od hráze zrušeného rybníka až k ústí do Nesytu. Původní vodní mlýn o dvou složeních byl v roce 1912 opatřen motorem. V roce 1922 vyhořel a byl přestavěn na moderní elektřinou poháněný mlýn se čtyřmi složeními. Na tehdejší dobu technicky dokonalý mlýn byl zrušen v roce 1945. Po druhé světové válce se dostal do správy Rybníkářství Pohořelice, v současnosti je obnoven jako zájezdní hostinec. Nový rybník byl před rokem 1954 obnoven pouze ve své severní polovině. V jižní části původního rybníka se dnes rozkládá rozsáhlý mokřad, napájený jižním ramenem Včelínku. Někdejší *Portzteich* byl obnoven již pod názvem Nový rybník a *Portzinsel* se změnil na Tichý ostrov. Původní plocha rybníka se zmenšila na 31,34 hektarů. Pomalý úpadek ostrovního areálu završilo již přetnutí ostrova železnicí ze Znojma do Břeclavi v roce 1872, až do začátku druhé světové války byl však ostrov udržován. Příjezdový most k ostrovu dnes stojí uprostřed pole. Pod jeho oblouky stále do Nového rybníka přitéká potok Mlýnský (*Mühlbach*) na své cestě od falkensteinského hradu. Chátrající ruiny zámečku byly v květnu 2002 prodány do soukromých rukou. Ostrov a jeho okolí je ale nadále majetkem státu, spravovaným Lesy České republiky, závodem Židlochovice. Obnova krajinařského celku na ostrově Tichý byla zahájena projektem EU Interreg – Krajina našich předků Mikulovsko-Falkensteinko.

Mapový list č. 14

Mapa č. 23: Púdorys zahrady zv. *Zwergelgarten*, 19. století. *Zwergelgarten in Nicolsburg*. Autor neuveden. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 600 mm, šířka 1400 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 12149, mapa 142. Foto Anna Pecková. – Mapa zakresluje okrasnou, cestami symetricky do pravidelných čtverců uspořádanou štěpnici a zelinářskou zahradu *Zwergelgarten*. V její kompozici vidíme čtyři kašny s fontánami a dougrottu s jeskyněmi (vodní prvek typologicky náležející k pozdně renesančním a barokním zahradám). O této zahradě víme zatím pouze, že je zřejmě jednou z nejstarších zahrad mikulovského panství, založenou Liechtensteinu, rozloženou nad severním okrajem Horní vsi (*Oberdorf*) a evidovanou již v urbáři z roku 1414 jako zahrada na Horním kamenném řádku. Víme také, že se zde nacházel vydatný pramen, odkud byla voda vedena potrubím do města, což dokládají i čtyři fontány a grotta v kompozici okrasné zahrady.

Mapový list č. 15

Mapa č. 24: Hospodářská mapa mikulovského polesí, 1807. *Reperitorium ueber die zur Herrschaft Nikolsburg angehoerigen und zum Nikolsburger Forstrevier zugetheilten Waldstrecken. Plan ueber die zur Hochfürstl. Dietrichsteinischen Herrschaft Nikolsburg angehoerige Nikolsburger Revier welche bey der im Jahre 1807 angeordneten Walderabschätzung [nuerlich] aufgenommen wurde durch den Ingenieur Norbert Kausek*. Ing. Norbert Kausek, Ing. Anton Lazarus, Ing. Wenzl Wazatsch. Kolorovaná kresba, výška 570 mm, šířka 760 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 12036, mapa 29. Foto Anna Pecková.

Mapa č. 25: Hospodářská mapa mikulovské obory s udáním rozlohy jednotlivých částí, 1807. *Plan Nicolsburger Thiergarten*. Josef Zierenfus, lesmistr. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 300 mm, šířka 330 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 12070, mapa č. 63. Foto Anna Pecková. – Plán zakresluje panskou dietrichsteinskou oboru (*Herrschaftliche Tiergarten*) náležející k mikulovskému panství, rozloženou však na rakouské straně hranice, mezi rybníkem Šibeničnický a obcí Klein Schweinbarth. Plán obory je opatřen výčtem druhů stromů a plodin pěstovaných na lesních polnostech s příslušnými výnosy. Přibližně ve středu obory stojí budova, kde dříve stával letohrádek – zdá se, že jde o jeho hospodářskou přestavbu. V severozápadním koutě obory leží rybník *Tiergarten Teich*, jenž byl po rybnících Šibeničnický a Nový největším rybníkem mikulovského panství. Obora je obezděna vysokou zdí z opracovaných vápencových kamenů, o které se zmiňuje již urbář z roku 1629. Kdo oboru založil, není zcela jasné, pravděpodobně to byli již Liechtensteinové. Nějakou oboru v Mikulově zaznamenal poprvé urbář z roku 1560, neudává ale její polohu. Až závěť Adama Dietrichsteina z roku 1590 mluví o rybníku (*Klafferteich*) v oboře, později nazývaném *Tiergarten Teich* (Oborový). Rybník napájený potokem *Brünelbach*, pravostranným přítokem potoka Včelínku, se rozprostírá v proláklině na severozápadním okraji obory. Dnes je rybník bez vody, terénní situace však dosud zřetelně zaznamenává jeho někdejší polohu i rozsah. *Tiergarten Hof* je vyjmenován mezi fideikomisním majetkem kardinála Dietrichsteina z roku 1634. Místní vlastivědný badatel Leo Seifert publikoval roku 1937 zprávu, že v roce 1665 smečka vlků ponížila jelení stádo v oboře. Výskyt vlků mohl být jedním z pádných důvodů pro založení obory jako obvyklé zásobárny čerstvé zvěřiny již při středověkém hradu. Tato obora byla nejstarší známou oborou Břeclavska, dnes však náleží k obci Klein Schweinbarth (administrativně k obci Drasenhofen); k Dolním Rakousům připadla obora *Tiergarten* až po druhé světové válce. – Obrysy alejí i odlesněná, nejčastěji jako obilné pole využívaná plocha, představuje jednu z výrazných stop komponované krajiny na jižním okraji Mikulova. Prsten stromů lemující oborní zídka nelze přehlédnout při pohledech z nevyhledávanějších přírodních pozorovatelů – belvederů Mikulova a krajiny v jeho okolí tj. Svatého kopečku, zámku a jeho zahradních teras, Kozího hrádka, kopců Šibeničnický a Kreuzberg u obce Klein Schweinbarth nebo cyklostezek vedoucích po horizontu jemně zvlněné krajiny na hranici jižní Moravy a Dolních Rakous. V pozadí obory, na

vápencovém kopci Kreuzberg, byl vybudován památník občanům německé národnosti vysídleným po druhé světové válce z desítek obcí rozsáhlého pohraničního území jižní Moravy a jižních Čech. Pamětníci i jejich potomci se zde setkávají při pietním aktu vzpomínky na svůj někdejší domov a tragické novodobé stěhování národů. Důvod, proč si vybrali právě toto místo proti Mikulovu je jednoznačný. Pohled odtud na krajinu lemující úpatí Pavlovských vrchů s městem Mikulov sám o sobě bere dech. To byl také důvod, proč je památník koncipován jako jedna velká prostá rozhledna posetá desítkami laviček, darovaných vysídlenými obyvateli. Nic více a nic méně.

Mapový list č. 16

Mapa č. 26: Plán města Mikulova a nejbližšího okolí, 1824. *Stadt Nikolsburg.* F. V. Meergraf. Kolorovaná kresba, vlepená do knihy, popisující hranice města Mikulova, s názvem „Graenzbeschreibungs-Protocoll der Stadtgemeinde Nikolsburg vom Jahr 1824“, výška 370 mm, šířka 430 mm. Moravský zemský archiv Brno F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 7094, kart. 1114. Foto Anna Pecková. – Na plánu Mikulova s určením hranic jeho katastru jsou vyznačeny a v doprovodném textu jmenovány obce, jejichž pozemky sousedily s mikulovskými: Bratelsbrunn (dnešní Březí), Otenthal, Schweinwart (dnešní Klein Schweinbarth), Drasenhof (dnešní Drasenhofen), Steinebrunn, Voitelbrunn (dnešní Sedlec), Pulgram (dnešní Bulhary), Milowitz (dnešní Milovice), Pollau (dnešní Pavlov), Klentnitz (dnešní Klentnice), Pardorf (dnešní Bavory). V závěru textu, ve kterém jsou popsány hranice označené hraničními kameny, jsou podepsáni představitelé obcí a připojeny pečeti. Ačkoliv je Mikulov na plánu znázorněn schematicky, výpovědní hodnota spočívá kromě identifikace hranic katastru města také v lokalizaci význačných objektů k městu náležejících, jsou zde zakresleny rybníky, aleje, sady i les, zámeček Insel, rybárna, Mariánský mlýn i stavby na Svatém kopečku a jiná drobná církevní architektura.

Mapový list č. 17

Mapa č. 27: Plán židovského města v Mikulově, 1824. *Brullion Uiber die geometrisch aufgenommene Lage der Nikolsburger Judenstadt Aufegenommen im Monate August 1824 durch Franz Wawrausch, Fürst Liechtensteinischen pansionierten Burggraf.* Perokresba na průsvitce, výška 495 mm, šířka 725 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 7339. Foto Pavel Vychodil. – Plán zachycuje židovskou čtvrť v době jejího největšího rozmachu. Staré dřevěné domy byly již od 16. století nahrazeny renesančními zděnými, s hřebínkovými křížovými klenbami, v jednom případě se dochovalo nárožní loubí v průčelí, sklenuté křížovou klenbou na toskánský sloupek (Husova č. 50). Páteř čtvrti tvořila Lange Gasse (nynější Husova ulice). Na ní ležela správní a duchovní centra života obce – horní synagoga, rabínův dům, bet ha-midraš a další modlitebny. V době před třicetiletou válkou tvořily židovskou čtvrť tato ulice, na jihu ulice Příční (dnes Alfonse Muchy), koncem 16. století se obec rozšířila k zámeckým hradbám dnešní Zámeckou ulicí. Po roce 1670 se osídlení rozšířilo severozápadním směrem po svahu Židovskými zahradami k boudám sanjtrníků. V letech 1692–1694 byly zahrady odděleny od pozemků křesťanů vysokou zdí, dnes ještě zčásti dochovanou. V 18. století se židovští občané zakupovali i v ulici Brněnské a pod Kozím hrádkem. Již od roku 1652 měla obec vlastní vodovod, roku 1689 se židovská čtvrť podílela na výstavbě kanalizace ve městě. Hlavní kanál ghetta, vedoucí dnešní Husovou ulicí, byl vyžděn v roce 1759 a sloužil až donedávna. V polovině 19. století byla kanalizační soustava dostavěna.

Mapový list č. 18

Mapa č. 28: Mapa dominikálních realit na panství Mikulov, 1825. *Plan der zur Herrschaft Nikolsburg gehoerigen Gemeinden und darin liegenden Dominical Realitäten wie selbe bei der Catastral Aufnahme gefunden wurden.* Autor neuveden. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 870 mm, šířka 570 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 12020, mapa 13. Foto Anna Pecková. – Mapa znázorňuje mikulovské panství s obcemi, které k němu náležely (Mušov, Perná, Dolní i Horní Věstonice, Pavlov, Klentnice, Bavory, Bulhary, Sedlec, Strachotín, Popice, Pouzdřany, Uherčice), vymezuje jeho hranice, zobrazuje názvy tratí, cesty, lesy a rybníky, je možné z ní vyzorovat strukturu obcí i samotného Mikulova. Zde je zaznamenán zámek, Svatý kopeček, bažantnice, náměstí i jednotlivé ulice, domy v nich jsou schematické, jejich počet a poloha ne zcela odpovídá skutečnosti.

Mapový list č. 19

Mapa č. 29: Mikulov na originální mapě stabilního katastru z roku 1826. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1 : 2 880], 2 listy, výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez z listů VIII a XIII. © Ústřední archiv zeměměřičtí a katastru Praha, sign. B2/a4/M/1727. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 20

Mapa č. 30: Plán okolí mikulovského Zámeckého kopce, 1818 (pozdější kopie). *Mappa von den Umgebungen des Nikolsburger Schlossberges.* Kopie (anonymního a nedochovaného) originálu z roku 1818 pořídil knížecí archivář Wenzelides. Kolorovaná kresba tužkou, číslování parcel a legenda inkoustem, ruční papír, výška 555 mm, šířka 810 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 7338. Foto Pavel Vychodil. – Precizní kresba zachycuje zástavbu zámeckého okolí zčásti na severním, zcela na západním a jižním svahu zámeckého kopce, se zakreslením sklepů, vyhloubených do svahu a zahrad za domy. Na nejvyšší ze západních teras, pod zámeckou knihovnou, za Udírenskou věží, je vidět zahrada s formální úpravou, na jejím severovýchodním

okraji je čtverhranná stavba, označovaná na plánech z pozdější doby jako „kompostní jáma“. Severně od formální zahrady je zakreslen sad, dále pramen dovedený sem od Pavlovských vrchů (z prameniště pod Starou horou), a další čtverhranná stavba, snad altán či šachta (?).

Mapa č. 31: Plán okolí mikulovského zámku se zahradou, 1846. *Plan von der Schlossumgebung in Nicolsburg.* Jindřich Koch, architekt. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 820 mm, šířka 550 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, mapa 138, inv. č. 12145. Foto Anna Pecková. – Plán zachycuje okolní převážně židovské domy a podrobnosti na plochách okolo zámku. Zakresleny jsou i podzemní konstrukce (vodovodní vedení) a prostory (sklepy sousedících domů zasahující pod pozemek zámku). Velmi podrobně je zachycen zámecký vodovod přivedený k Udírenské věži zámku od Klentnice z prameniště pod Starou horou a jeho rozvody na zámku. Zakreslena je i kuchyně a koupelna (*Bad*) v jižním křídle zámku (na horním hradním nádvoří) a svedení vody odtud do bazénu pod salou terenu. Na západním svahu severně od Udírenské věže je vidět zahradní kompozici se zelinářskou zahradou s kašnou uprostřed. Pečlivě zobrazena je také úprava parku anglického typu před jižním a východním křídlem zámku, která nahradila barokní kompozici; stromy byly do barokní zahrady vysázeny roku 1818. Vložení vozové cesty vedené po visuté rampě na 26 arkádových pilířích byla úprava parku anglického typu na mnoha místech přetnuta, což si vyžádalo kompoziční změny, jež autor naznačuje překrytím původních úprav. Vozová cesta nastupuje v jihozápadním rohu náměstí, prochází zahradou podél východního, jižního a západního křídla zámku a západní branou vstupuje do nádvoří zámku.

Mapa č. 32: Púdorys zámecké zahrady s oranžerií a bytem zahradníka, [před 1830]. Bez názvu. Autor neuveden, nedat. Kolorovaná rukopisná mapa, výška 370 mm, šířka 680 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, plán 141, inv. č. 12148. Foto Anna Pecková. – Plán zaznamenává zahradní terasu před východním křídlem zámku, ze severovýchodního rohu zahrady sem vede od čestného nádvoří přívod vody do obou kašen (zdrojem je zámecký vodovod přivedený na zámek od Klentnice z prameniště pod Starou horou). Na výše položenou zahradní terasu před jižním křídlem zámku se vstupuje pod Kardinálovou zahrádkou dvouramenným schodištěm s kašnou uprostřed. Na východní straně zahrady je zakreslena budova oranžerie, na severní straně je patrný předěl členěný pilíři se vstupem z čestného nádvoří, vybudovaný v letech 1723–1727 v souvislosti s barokní přestavbou zámku po požáru v roce 1719. Ze srovnání s plánem Moserovým z let 1710–1720 (srov. mapový list č. 5, mapa č. 9) je patrný zánik budovy severního křídla oranžerie, pod níž se nachází podzemní vzhledný prostorný sál zčásti na arkádových pilířích, přístupný schodištěm (jež pokračuje také vzhůru k terase s letní jízdárnou) ze severozápadního rohu někdejší budovy, jenž mohl ve své době sloužit jako místo pro přezimování subtropických rostlin. Stěna budovy tohoto severního křídla oranžerie členěná okny však zjevně (jak je zřejmé z dochovaných účtů i reality) posloužila při přestavbě požárem zničeného zámku jako stavební podnož pozoruhodného mimořádně působivého dekorativního předělu, jenž propojil ve směru podélné osy iluzivním způsobem prostor čestného nádvoří se zahradním parterem lemovaným kulisou východního křídla zámku a okolní krajinou. Datování plánu púdorysu zámecké zahrady s bytem zahradníka tak spadá, s přihlédnutím k zbourání východního křídla oranžerie v roce 1830, do období 1723–1830.

Mapa č. 33: Púdorys stájí se zimní i letní jízdárnou, 1837. *Plan und Grundriss des Reitstalles und der Sommer-Reitschule.* Vilém v. Reinöhl, Vídeň. Kolorovaná rukopisná mapa (kopie), výška 455 mm, šířka 300 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Ditrichštejnů, plán 131, inv. č. 12138. Foto Anna Pecková. – Založení zimní a letní jízdárny souvisí s přestavbou celého severovýchodního traktu zámku, rozloženého mezi severovýchodním a severním rondelem a míčovnou. Probíhala přibližně v letech 1705–1727, kdy byla postavena budova pro důstojníky zámecké posádky, otevřená dvouramenným schodištěm do prostoru letní jízdárny a orientovaná přímo proti kostelu sv. Šebestiána na Svatém kopečku. Na ni navázaly budovy zimní jízdárny a remisy pro kočáry přebudované dostavbou z míčovny. Do zimní i letní jízdárny se vstupuje z druhého nádvoří přes stájové stání vybudované v severovýchodním rondelu někdejšího východního křídla zámku (srov. též mapový list č. 5, mapa č. 9).

Mapový list č. 21

Mapa č. 34: Mikulov a okolí na tzv. druhém vojenském mapování Moravy a Slezska z let 1841–1842, železnice zakreslena k roku 1873. Rukopisná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 12, *östliche Colonne* č. II, sekce č. 13, *östliche Colonne* č. II, výška sekce 527 mm, šířka 527 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 22

Mapa č. 35: Plán města Mikulova, 1938. *Plan von Nikolsburg.* Autor neuveden. Měřítko 1 : 2880, výška 850 mm, šířka 620 mm, ozalít kolorovaný. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, NAD 893 – Sbirka map a plánů, inv. č. 247. Foto Pavel Vychodil. – Přestože je plán datován 7. 10. 1938, což je doslova v předvečer obsazení Mikulova německou armádou, má vysokou vypovídací hodnotu pro dějiny města období První republiky. Nejenže jsou na něm přehledně vyznačeny tehdejší názvy ulic a náměstí, takže umožňuje jejich jednoduchou identifikaci ve vztahu k dnešnímu stavu, ale obsahuje často i čísla jednotlivých domů a navíc informuje o umístění důležitých institucí ve městě. Seznam v levém horním rohu a čísla v plánu tak jednoznačně ukazují, kde měly v Mikulově sídla okresní, městské a církevní instituce, sociální a vzdělávací ústavy. Pozoruhodné jsou

náčrty tužkou, které snad znázorňují plány budoucích úprav komunikací. Vidíme zde zárodek budoucí ulice 22. dubna (v místech Alejeplatz), i když tento návrh je oproti dnešní realitě mnohem západnější, navazuje na ulici Novou. Za pozornost stojí návrh většího obchvatu Mikulova, který také připomíná dnešní stav komunikací, realizovaný až téměř na sklonku období socialismu. V mikulovském archivu je uložena ještě jedna kopie tohoto plánu upravená zřejmě v počátku období landrátu, protože některým ulicím a hlavním náměstím už byly změněny názvy (Emil Schweinburggasse – dnešní Husova – byla změněna na Hauptgasse, Masarykplatz – dnešní Náměstí – bylo přejmenováno na Adolf Hitler Platz), zatímco například Sonnenfelsgasse (dnešní Česká) ještě nese nové jméno Thüringerstrasse a Obere Bahnhofstrasse (dnešní Piaristů) není dosud označena jako Erfurtstrasse.

Mapový list č. 23

Mapa č. 36: Plán města Mikulova, 1948. *Mikulov. Situační plán.* Zdeněk Svoboda. Měřítko 1 : 5000, výška 420 mm, šířka 290 mm, tisk černobílý. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, NAD 893 – Sbirka map a plánů, inv. č. 248. Foto Pavel Vychodil. – Plán schematicky znázorňuje pojmenování ulic a umístění významných institucí ve městě v roce 1948. Pokud můžeme soudit z dokumentu uloženého ve fondu MěNV Mikulov Státního okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově s datací 1945, byly po skončení války ulice označovány často krkolomnými překlady německého názvu (Zwergelgartengasse – Zákrsková, Obere Bahnhofstrasse – Horní Nádražní, Badgasse – U koupelny, Schleifmühlgasse – Brusická), tyto se však používaly, pokud vůbec, velmi krátce, už v následujícím roce jsou zmíněné ulice jmenovány (ve stejném pořadí): Leninova, Sokolská, Vrchlického, gen. Svobody. Názvy ulic, které jsou znázorněny i na schematickém plánu z roku 1948, platily ve většině případů až do konce období socialismu, ke změnám, vzhledem k politické situaci nepřekvapujícím, došlo v případě ulice Sokolská, která byla v listopadu 1948 přejmenována na Gottwaldovu, a Masarykova náměstí, které se v prosinci 1952 změnilo na náměstí Fučíkovo, také náměstí Republiky dostalo nový název Stalingradské. V roce 1962 bylo Stalingradské náměstí zrušeno a budovy na něm stojící byly přidruženy k zástavbě v přilehlých ulicích. Podobný osud potkal ve stejném roce Stalinovo náměstí.

Mapa č. 37: Plán města Mikulova, [konec 40. let 20. století, před 1953]. *Plán města Mikulova.* V. Filkuka. Kolorovaný rys tuší, měřítko 1 : 2880, výška 1000 mm, šířka 870 mm, 4 listy, výřez. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, NAD 893 – Sbirka map a plánů, inv. č. 243. Foto Pavel Vychodil. – K upřesnění doby vzniku tohoto nedatovaného plánu může pomoci poznámka z protokolů o zasedání rady MěNV Mikulov z 9. 11. 1948, kde je zmiňován účet Ing. Vladimíra Filkuky za provedené měřičské práce. Spodní hranice je stanovena užíváním názvu náměstí Republiky koncem 40. let (předtím nám. Edvarda Beneše, potom do roku 1962 Stalingradské náměstí), horní hranici tvoří přejmenování Masarykova náměstí na náměstí Fučíkovo 12. 12. 1952. Na dobu vzniku do roku 1948 poukazuje název ulice Sokolská, ta byla 23. 11. 1948 přejmenována na Gottwaldovu. Je ovšem třeba zdůraznit, že datace dle názvů ulic není také zcela spolehlivá, může být setrvačně používán či z podkladů opsán starší název ulice. Plán je ručně kolorován, je do něj zakresleno velké množství rozmanitých objektů. Je nutno přiznat, že jestliže si nejsme jisti přesnou datací Filkukova plánu, při určení autora a doby vzniku ručních vpsků se už můžeme jen dohadovat. Návrhy jsou velkorysé a nepostrádají fantazii, nové urbanistické celky jsou situovány na západ a jihozápad města. Přestože nic z náčrtů nebylo nakonec realizováno, plán rozhodně stojí za pozornost. Zaujme navrhované řešení obchvatu historického centra hlavní silnicí Brno – Vídeň, ve kterém je již vidět základ pozdější ulice 22. dubna, a návrh zástavby v prostoru Nádražní ulice a v místech dnešního sídliště. Nápad nepostrádá ani návrh vilkové čtvrti v západní části města, kterou ohraničuje trojúhelníkový prostor s bytovými domy a náměstíčkem. V bezprostřední blízkosti bytové zástavby byl naplánován sportovní areál.

Mapový list č. 24

Mapa č. 38: Podrobný a asanační plán historického jádra města Mikulova, 1956. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, kabinet prof. Bohuslava Fuchse, barevný tisk, výška 750 mm, šířka 1200 mm. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Sbirka map a plánů, NAD 893 – Sbirka map a plánů, neinventarizováno. Foto Václav Hortvík. – Plán vznikl v době, kdy hlavní tah jednosměrné silnice I. třídy na Vídeň stál ještě procházel historickým centrem – náměstím Rudé armády (dnes Kostelní nám.), Fučíkovým nám. (dnes Náměstí) a Vídeňskou ulicí. Opačný směr Vídeň – Brno procházel ulicí Koněvovou a Marxovou (dnes Česká). Nepředstavitelná byla situace na Brněnské ulici, kde byla silnice obousměrná. Se snahou odlehčit památkově chráněnému centru souvisí návrh silnice v dnešní ulici 22. dubna. V komentáři k asanačnímu plánu je zdůrazňována snaha co nejšetřněji zacházet s púdorysnou osnovou uliční sítě historického Mikulova. Plánuje se zde řadové řazení bytových domů, aby byla doplněna druhá, k zadním traktům domů Husovy ulice přiléhající, strana ulice Střemofadí (dnešní 22. dubna). Je kladen důraz na to, aby domy nepřevyšovaly původní zástavbu. Plánovaná výstavba byla v 50. a 60. letech realizována, na rozdíl od odvážně navrženého vjezdu na zámek z Husovy ulice, pomocí rampy vedené z nejvyššího bodu této ulice, s vestavěnými garážemi. V místech, kde stávala dolní brána, je plánována stavba budovy, která by prostorově náměstí uzavřela. K realizaci této myšlenky došlo až o necelých čtyřicet let později v podobě stavby spojitelný projektu architektů Ladislava Vladyňského a Jaromíra Foretníka. Návrh řeší také městskou zeleň a inženýrské sítě. V přehledném

komunikačním plánu, který je součástí souboru asanačního plánu, figurují některé názvy ulic a náměstí, které, jak vyplývá z komentáře k plánu, již v té době nebyly aktuální (např. Masarykovo – Fučíkovo náměstí, dnes Náměstí).

Mapový list č. 25

Mapa č. 39: Regulace historického centra města Mikulova, 1991. Mikulov. Studie historického centra. Regulace. Průzkumový výkres. Zhotovitel: Stavoprojekt Zlín. Projektant: Ing. arch. Hanulík. Měřítko 1 : 1 000, výška 840 mm, šířka 590 mm. © Městský úřad Mikulov. – Průzkumový výkres zachycuje a hodnotí situaci historického centra Mikulova v roce 1991. Historické centrum je hodnoceno jako kompaktní a urbanisticky kvalitní, případně nové objekty je nutno pouze začlenit do tohoto celku. Regulační řešení spočívá v dostavbě proluk, nároží a volných ploch a dotvoření zeleně jako architektonického prvku. Z navrhovaných prvků stojí za zmínku dostavba domu v proluce na Brněnské ulici (realizována – knihovna), parkoviště na ploše mezi ulicí A. Muchy a 22. dubna (realizováno), objektu na spodní části Náměstí v místech Vídeňské brány (realizováno – spořitelna), dostavba objektu polikliniky na ulici Vídeňské (realizována – bytový dům). Neuskutečnila se plánovaná dostavba školy na Komenského náměstí do uzavřeného tvaru, zaplnění některých proluk v ulici Husově, Kapucínské a Komenského náměstí, a výstavba sportovního centra na místě garáží v Kapucínské ulici. Plánované vybudování obchodního centra naproti poště ustoupilo potřebám parkovacích míst ve městě a bylo nahrazeno parkovištěm.

Mapový list č. 26

Mapa č. 40: Krajinový plán města Mikulova, 2006. Krajinový plán Mikulova. Zpracováno na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě v Brně (kolektiv autorů pod vedením doc. ing. Petra Kučery, Ph.D.). Celek je tvořen dílčími kolorovanými plány, z nichž publikovány jsou plány 1 a 2: 1. návrh vegetačních prvků (aleje apod.) v jihovýchodním segmentu komponované krajiny, výška 580 mm, šířka 805 mm; 2. návrh vegetačních úprav v jihozápadním segmentu, výška 580 mm, šířka 805 mm; součástí souboru jsou ještě tyto plány: 3. znázornění citlivosti městských a krajinových panoramat z hlediska pohledové exponovanosti, výška 580 mm, šířka 805 mm; 4. zakreslení katastru města s přírodními rezervacemi a stupněm jejich ochrany, výška 600 mm, šířka 290 mm. © Městský úřad Mikulov. – Společenské změny po roce 1989 otevřely po desetiletí neaktuální otázku vlastnických vztahů a využití půdy v krajině bývalého hraničního pásma s Dolními Rakousy. Po období nezájmu hrozilo najednou velké nebezpečí, že nemalé kulturně historické, přírodně krajinné i krajinářské hodnoty, které zde zůstaly zaslouhou Železné opony zachovány, budou v důsledku překročení uplatňovaného nového hospodářského využití rozmělněny, ba zcela zničeny. Zejména komponovaná krajina v údolí potoka Včelínku na jihovýchodním obvodu Mikulova je přitom unikátním majetkem města a tvůrčím prostorem pro krajinné tvůrce i hospodáře. Významné instituce regionu Břeclav proto předložily městu Mikulov návrh postupné obnovy komponované krajiny v okolí Mikulova prostřednictvím projektu EU – INTERREG III A – „Krajina našich předků Mikulovsko – Falkensteinsko“. Tento návrh a svoji významnou pomoc při jeho realizaci odsouhlasili zastupitelé města Mikulova na svém zasedání 21. června 2005. V listopadu téhož roku schválila projekt v hodnotě přes 3 000 000 Kč i komise Evropské unie. Rozhodla přitom, že větší část prostředků (cca 80%) poskytne sama, zbývající částka bude financována z rozpočtu města a Obecně prospěšné společnosti Biosférická rezervace Dolní Morava (MaB UNESCO) jako hlavního partnera. Dalšími spolupracovníky na projektu se staly Regionální muzeum v Mikulově, Zahradnická fakulta Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, Lesy České republiky – závod Židlochovice, Rybníkářství Pohořelice, Chráněná krajinná oblast Pálava a Národní památkový ústav Brno. Nezbytným zahraničním partnerem se stala sousední rakouská obec Drasenhofen a k němu správně náležející obec Steinbrunn a Klein Schweinbarth, na jejichž katastr komponovaná krajina u Mikulova přesahuje. – Výsledkem projektu bylo především zahájení postupné obnovy libosadu na Tichém ostrově v rybníku Nový na východním okraji Mikulova a zpracování krajinového plánu Mikulova jako jednoho z dokumentů územního plánování, v Evropě běžného, v ČR zatím ojedinělého. Zpracován byl týmem specialistů Zahradnické fakulty v Lednici a Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně v unikátní součinnosti s řešiteli první poválečné komplexní pozemkové úpravy katastru Mikulova (Pozemkový fond ČR, Město Mikulov a Agroprojekt Brno). Krajinový plán vymezil území komponované krajiny a ostatních míst nutných pro zachování historických městských i dálkových krajinových panoramat. Stanovil kriteria pro využití území, která ve větší míře zohlední ochranu a obnovu komponované krajiny Mikulovska – Falkensteinska a jejího krajinného rázu, ochranu přírodních hodnot území, stejně jako ochranu a obnovu cenných přírodních zdrojů: hydrologického režimu území a půdy a ochranu prostupnosti území. Na základě podrobných hodnocení (zejména přírodní kvality území, jeho stavu a vývoje využití člověkem, velmi detailního vyhodnocení prostorové kompozice krajiny a jejího vizuálního působení) byl navržen celý komplex opatření směřujících k celkové rehabilitaci tohoto krajinného unikátu. Za významné lze považovat především to, že ochrana hodnot krajiny zde není vnímána pouze jako náročná konzervace významné kulturní památky (i když i toto hledisko je velmi významné). Hodnoty krajiny a její kvalita jsou totiž současně chápány jako velmi významný zdroj dalšího rozvoje území, především v oblasti rozvoje rekreace a cestovního ruchu. Návrhy krajinového plánu vychází z prostého faktu, že místní obyvatelé a návštěvníci regionu více než průmyslové zóny, moderní zástavbu či rychlostní komunikace budou preferovat krajinu,

kteřá je malebná a nezaměnitelná, krajinu, která na řadě jiných míst v důsledku civilizačního rozvoje a globalizačních trendů nenávratně zaniká. – Regulační prvky k ochraně harmonické struktury krajiny jsou v krajinovém plánu navrženy jako ochrana hmotných historických stop: staveb, saletů, historicky významných ruin, drobných sakrálních staveb, reliéfní krajiny a zbytků historické plužiny, historických alejí a parkových úprav; obnova prostorových vztahů: historických pohledů, náznaků a symbolů; určení nezastavitelných prostorů; doporučená velikost a tvarosloví pozemkových bloků a stavebních parcel s ohledem na erozi půdy proudící vodou i větrem, v zastavěném území s ohledem na přípustný index zastavitelnosti území; určení hranic a ploch (obalové křivky) chráněných pohledových horizontů; návrh výškové regulace; návrh koridorů doporučeného směrového vedení komunikací; způsob přechodu horizontů; diferencovaný přístup k plochám ekologických limitů a ekologických rizik; diferencovaný přístup k území zvýšené hodnoty krajinného rázu, ochrana krajinových prvků a průchodnosti území. Komplexní pozemkové úpravy katastru Mikulova mají přínést do krajiny někdejší řád a rovnováhu porušenou neuváženým scelováním půdy po druhé světové válce. V této souvislosti proběhne i regenerace a budování společných zařízení, tj. zařízení umožňujících účelné hospodaření v krajině, ochranu půdního fondu, přírodních, krajinových a kulturně historických hodnot. Krajina v okolí Mikulova se tak dočká obnovy některých původních cest, remízků, alejí, větrolamů, úpravy břehů potoků a snad i zaniklých rybníků. Další regenerační projekty v území komponované krajiny u Mikulova se již připravují.

Mapový list č. 27

Mapa č. 41: Územní plán města Mikulova, stav k lednu 2011. Mikulov. Územní plán města – změna č. 8. Hlavní výkres – výřez. Zhotovitel: MENCL – projekční a poradenská kancelář. Projektanti: Ing. arch. Vojtěch Mendl – Ing. arch. Petr Binko. Měřítko 1 : 5 000. © Městský úřad Mikulov, 2011. – V současnosti projednávány územní plán města Mikulova, konkrétně změna č. 8, znázorňuje především plánované umístění výstavby bydlení – plochy pro tento účel určené jsou rovnoměrně rozmístěny na okrajích města, nejvýraznější je zejména lokalita Pod Novou, o jejíž zastavění byla snaha již od 70. let minulého století, rozsáhlá je také lokalita v jižní části města – Na Hradbách, kde už výstavba rodinných domů čile postupuje; hraničí s pozemky určenými pro sportovní využití, které navazují na již fungující sportovní areály v Mikulově, a to areál koupaliště poblíž sportovní haly a areál fotbalového hřiště. Z plánovaného je tedy jasné, že sportovní aktivity se budou odehrávat v jižní části města, zatímco výrobní činnosti budou celkem logicky situovány do jihozápadní a západní části města, do míst rozvíjející se průmyslové zóny.

Mapový list č. 28

Mapa č. 42: Svislý letecký snímek Mikulova, 1938. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 01554. Letecký snímek poskytl VGHÚ Dobruška. © MO ČR, 2012.

Mapový list č. 29

Mapa č. 43: Svislý letecký snímek Mikulova, 1952. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 06997. Letecký snímek poskytl VGHÚ Dobruška. © MO ČR, 2012.

Mapový list č. 30

Mapa č. 44: Svislý letecký snímek Mikulova, 1976. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 18280. Letecký snímek poskytl VGHÚ Dobruška. © MO ČR, 2012.

Mapový list č. 31

Mapa č. 45: Svislý letecký snímek Mikulova, 1990. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 10677. Letecký snímek poskytl VGHÚ Dobruška. © MO ČR, 2012.

Mapový list č. 32

Mapa č. 46: Svislý letecký snímek Mikulova, 2009. Geodis Brno, spol. s r. o. © Městský úřad Mikulov, Jihomoravský kraj.

Mapový list č. 33

Mapa č. 47a: Negativní plán Mikulova a okolí s vyznačením půdorysu města ve 2. polovině 18. století. Zobrazuje polohu města v krajině a jeho sídelní strukturu ve vztahu k výrazným topografickým prvkům, zejména k rybníku Šibeník. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, počítačové zpracování Marcela Havelkové. Zpracováno s využitím mapy prvního vojenského mapování z let 1763–1764, sekce č. 120.

Mapa č. 47b: Digitální model území Mikulova a okolí ve 2. polovině 18. století. Model znázorňuje krajinou formaci města s vymezeným prostorem zástavby ve vztahu k výrazným topografickým prvkům, zejména k reliéfu (Šibeníční vrch, Svatý kopeček, Stolová hora) a k vodotečím (rybník Šibeník). Rekonstrukční mapa Evy Semotanové. Počítačové zpracování Marcela Havelkové. Zpracováno s využitím mapy prvního vojenského mapování z let 1763–1764, sekce č. 120, reliéf dle Rastrové Základní mapy ČR 1 : 10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2006.

Mapa č. 47c: Negativní plán Mikulova a okolí počátkem 21. století. Zobrazuje polohu města v krajině a jeho sídelní strukturu ve vztahu k výrazným topografickým prvkům, zejména k rybníku Šibeník. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, počítačové zpracování Mar-

cela Havelkové. Zpracováno s využitím Rastrové Základní mapy ČR 1 : 10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2006.

Mapa č. 47d: Digitální model území Mikulova a okolí s vyznačením zástavby počátkem 21. století. Model znázorňuje krajinou formaci města s vymezeným prostorem zástavby ve vztahu k výrazným topografickým prvkům, zejména k reliéfu (Šibeníční vrch, Svatý kopeček, Stolová hora) a k vodotečím (rybník Šibeník). Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, počítačové zpracování Marcela Havelkové. Zpracováno s využitím Rastrové Základní mapy ČR 1 : 10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2006.

Mapový list č. 34

*Obr. č. 73: Ostřelování a dobytí Mikulova, 2. čtvrtina 17. století. Autor neuveden. Kolorovaná kresba tuší je součástí paměti Jindřicha Hýzrlého z Chodů, vznik spadá do let cca 1630–1648 (HIESSLERLE VON CHODAW, Heinrich: Reiss-Buch und Leben), Knihovna Národního muzea v Praze, sign. VI A 12, fol. 112v. Sken AIP Beroun. – Kresba vzbuzuje pochybnost o správnosti určení zobrazeného místa. Její neumělý půvab, zřejmá nevěrohodnost scény a hádanka s ní spojená ospravedlňují její zařazení do přítomné publikace, zejména chceme-li si uvědomit nutnost s opatrností přijímat svědectví vedutistů. Rukopis Jindřicha Hýzrlého z Chodů, císařského dělostřeleckého důstojníka, byl psán několika písaři, ti ponechávali v textu volná místa pro pozdější ilustrátory, kterých bylo též několik, snad šest z některých z pražských iluminátorských dílen. Čerpali z různých novinových letáků a atlasů s vedutami, přičemž u některých ilustrací se předpokládanou předlohou podařilo identifikovat. Hýzrlé iluminace pouze objednal, vyhledával grafické předlohy a radil iluminátorům. Publikovaná veduta se vztahuje ke kapitole, ve které Hýzrlé zmiňuje moravské tažení roku 1619. Po bitvě u Dolních Věstonic pobyl autor s Dampierovým vojskem tři dny v Mikulově, o kterém se nerozepsal, o to více místa však věnoval dobývání nedalekých Nových Mlýnů a také dobývání břeclavského zámku, při kterém Dampier dal zapálit mlýn. Iluminace, provedená nejméně s odstupem deseti let od popisovaných událostí, spojuje zdá se dvě z nich, a to spálení mlýna u Břeclavi a dobývání Mikulova. Iluminátor svůj přepis veduty vložil do připraveného prázdného místa u textu o dobývání Břeclavi. Předlohou mohl být mědiryt s vedutou města (Mikulova) s popisem *Cymburg* (srov. obr. č. 7 a komentář tamtéž) – realii neznalý malíř mohl toto vyobrazení považovat za Břeclav, kterou Hýzrlé ve svém textu nejmenuje Lundenburg, ale *Lymburg*.*

Mapový list č. 35

*Obr. č. 74: Pohled na Mikulov na votivním obraze k založení mikulovské kolegiální kapituly, 2. polovina 17. století – kolem 1700. Autor neuveden. Olejomalba na plátně, výška 1720 mm, šířka 1570 mm. © Vyznačná kolegiální kapitula u sv. Václava v Mikulově, bez signatury či inv. č. Foto Pavel Vychodil. – Ve sbírkách Brněnského biskupství je dílo evidováno pod názvem *Votivní obraz mikulovské kapituly* s datací po roce 1624. Město je ovšem na obraze zachyceno v podobě ze 2. poloviny 17. století, a je evidentní, že předlohou byla kresba Franze Wohlhaubtera ze 70. let 17. století (srov. veduty z té doby – obr. č. 8, 9) – tato datace je současně datem post quem vzniku obrazu. – Význačná kolegiální kapitula u sv. Václava v Mikulově byla založena v roce 1625, kdy její zřízení oficiálně potvrdil papež Urban VIII. (1623–1644). Souhlas se zřízením kapituly ale vyslovil již v roce 1622 papež Řehoř XV. (1621–1623), a proto první probošt stojící v čele kapituly je uváděn již v roce 1624. V roce 1626 vydal kladné stanovisko k ustavení kolegiální kapituly u kostela sv. Václava v Mikulově také císař Ferdinand II. (český král 1619–1637). Na obraze můžeme vidět skupinu pěti klečících prelátů. Vpředu biskup olomoucký, majitel mikulovského panství a iniciátor založení mikulovské kolegiální kapituly, kardinál František z Dietrichsteina (1570–1636), za ním historicky první probošt mikulovské kapituly Jiří Otislav z Kopenic (proboštem 1624–1647) a první čtyři kanovníci: Jiří Goldschläger (kanovníkem 1624–1626), Jan Khodritsch (kanovníkem 1624–1646), Řehoř Václav Janus (kanovníkem 1624–1647, poté 1647–1653 proboštem) a Jiří Abelius (kanovníkem 1624–1630). Všichni duchovní zbožně vzhlížejí k nebeským patronům farnosti a proboštsví: Loretánské černé madoně a sv. Václavovi. Štít, který drží kardinál Dietrichstein v rukou, je znakem kapituly – prohnutým klínem je rozdělen na tři pole. V heraldicky pravém horním zlatém poli je postava Panny Marie s Ježíškem na ruce, v levém horním červeném poli sv. Václav ve zbroji. Spodní část štítu nese dva vinařské nože na zlatočerveném, kosmo děleném poli (rodový erb Dietrichsteinů). V pozadí celého obrazu je pohled na Mikulov představující podobu města asi v 70. letech 17. století. Zdá se, že předlohou veduty byla kresba Franze Wohlhaubtera, kterou známe ze tří grafických verzí vytvořených třemi rytci působícími v 70. letech 17. století na vídeňském dvoře Leopolda I. (český král 1657–1705): T. Sadelerelem, M. Küssellem a B. Dennerem. Z dominant města můžeme na obraze vidět téměř celé hradbami obehnané vnitřní město s loretánským kostelem sv. Anny, částí kapucínského kostela sv. Františka z Assisi, budovou radnice, horní i dolní městskou bránu a kolegiální kostelem sv. Václava. Na vedutě je zachycen rovněž mikulovský zámek či věž piaristického kostela sv. Jana Křtitele. V pozadí se zvedá panorama Svatého kopečku s kaplí sv. Šebestiána, vedle stojící zvonice a několika kapličkami křížové cesty. Pod Svatým kopečkem pak můžeme vidět zástavbu na jednom z městských předměstí, zvaném Kamenný řádek.*

Mapový list č. 36

Obr. č. 75: Mikulovský zámek na střeleckém terčí, 1725. Hoch gräfliches Paar nach Tausend Gefahr hier sicher Einfahr. Autor neuveden. Malba na dřevě, průměr 1130 mm. Regionální muzeum

v Mikulově, sign. 3598. Foto Milan Karásek. – Střepecký terč byl vyhotoven k počtě návratu mladých hrabat Karla Maxmiliána a Jana Leopolda Dietrichsteinů z kavalírské cesty. Precizní malba zámku zachycuje stav budov za oprav po požáru 1719. Scéna s mladíky na člunu, obklopeném divočky a mořskými potvory odkazuje na starou rodinnou pověst, jak naznačuje opis: *Hoch-Gräfliches Paar! Nach Tausend Gefahr Hier sicher einfahr.*

Obr. č. 76: Pohled na Mikulov z Kozího hrádku, cca 2. polovina 19. století. Autor neuveden. Olejomalba na plátně, výška 910 mm, šířka 710 mm. Veduta je součástí patrně podstavniku mikulovských hasičů, uloženého v kostele sv. Václava v Mikulově. Foto Pavel Vychodil. – Vyobrazení Mikulova snad po zhozném požáru v roce 1784 a patronů města Panny Marie a sv. Václava s patronem hasičů sv. Florianem.

Mapový list č. 37

Obr. č. 77: Veduta Mikulova od východu, mezi 1711–1732. *Nicklasburg*. Friedrich Bernhard Werner. Negativ na skleněné desce výšky 180 mm, šířky 240 mm (rozměry veduty výška cca 90 mm, šířka cca 240 mm), originál lavírovaná kresba tuší, součást zničeného sborníku kreseb z Prahy, Čech a Moravy (Městská knihovna ve Vratislavi, sign.555s), negativ v Archivu Štenc Praha, deska č. 46793–4368. Foto Archiv Štenc Praha. – Nejstarší veduta, zachycující Mikulov z tohoto pohledu. Jelikož je opatřena legendou k nejdůležitějším stavbám, a současně víme, že pro ilustrovaný rukopis *Peregrationes oder Christliche Wanderschaft* (Biblioteka Jagiellońska Kraków, Nr. 7001–8000, I, 1966, sign. 7462, II) z let 1719–1734 provedl Werner kresbu mikulovského kostela sv. Václava datovanou rokem 1732, je zřejmé, že veduta není kopií starší neznámé práce, ale vedutistovým svědectvím. Regionální muzeum v Mikulově vlastní fotografii (sign. F 7067) zběžnější kresby bez legendy v obraze, pouze s číselnými kódy nad stavbami. Osud originálu této kresby není znám. – Město za dřevěnou palisádou kreslíř identifikuje: 1. zámek, 2. areál piaristů s průčelím koleje a kostelní věží, 3. věžička spodní brány (*Undere Thor*), 4. věž kostela sv. Václava, 5. radnice, 6. loretánský kostel se dvěma cibulovitými věžemi a jednou nízkou nad stanovou střechou kostela, 7. špitál na Valtické ulici s vysokou věžičkou, 8. Svatý kopeček s kostelem sv. Šebestiána a kampanilou s barokní věží. Zcela na západě (na vedutě vlevo) je zakreslen neidentifikovaný kopeček s neznámou stavbou. Pokud přijmeme častou praxi vedutistů v ohýbání panoramatu a výškovém zdůrazňování významných staveb, mohlo by jít o dietrichsteinský dvůr se stájem z poloviny 17. století na konci dnešní ulice Piaristů.

Obr. č. 78: Veduta Mikulova od východu, kolem 1727. *Stadt Nikolsburg*. Autor neuveden. Kolorovaná perokresba, výška 440 mm, šířka 1110 mm. Archiv města Brna, fond V 3 Knihovna Mitrovského, Hofferiana – sbírka vedut moravských měst, Mikulov, inv. č. 29/78. Foto Archiv města Brna. – Ikonograficky cenná veduta je dílem dosud anonymního zručného kreslíře. Silueta Svatého kopečku vpravo kryje pohled na severní předměstí, z jižního předměstí vedutista zachytil areál piaristického gymnázia. V legendě jsou určeny zásadní stavby: 1. zámek, 2. kolegiální kostel sv. Václava, 3. loretánský kostel sv. Anny, 4. kostel a klášter bratří kapucínů, 5. kostel a kolej piaristů, 6. Svatý kopeček s kostelem sv. Šebestiána, 7. radnice, 8. jižní, spodní brána s hodinovou věží (srov. mapový list č. 39, obr. č. 80) a přilehlými devíti poutnickými domky, 9. obranná věž na Kozím hrádku. Vnitřní město je obklopeno hradbou se třemi zřetelnými kruhovými bastiony. Pod východním křídlem zámku se po celé délce táhne oranžerie s francouzskými okny a barokním vstupním portálem. Západní strana náměstí je zcela zastavěná domy, převážně s gotickými štíty. Před hradbou ležící zahrada byla užívána kapucíny. Při zahradě je zřetelně zakreslena vodní nádrž pro brusírnu (*Schleifmühl*), ležící jižně (na vedutě vlevo). Zřetelně je vykreslena zástavba na jihu, v okolí piaristické koleje, zčásti dodnes dochované domy na ulici Psí. Na nároží Kamenného řádku a ulice Psí rozeznáváme hostinec U bílého koníčka s rozlehlým dvorem a protější hostinec U divokého muže v podobě před přestavbou z počátku 18. století. V zásadě je zachován gotický půdorys města. – Veduta detailně zachycuje také zahradní úpravy, zejména před jižním křídlem zámku. Na východním křídle zámku je zobrazena oranžerie a partie nad ní, tj. arkády velkého altánu s vyhlídkovou terasou nad ním, opatřenou balustrovým zábradlím zdobeným kamennými plastikami. Severovýchodní křídlo, vpravo od altánu, navazuje na budovu pro důstojníky zámecké posádky, která vstupuje dvouramenným schodištěm na terasu letní jízdárny. Prostor velkého altánu pokrčuje prostřednictvím podobně uspořádaného jihovýchodního bastionu k přilehlému jižnímu křídlu zámku, k sale tereni a předsunutě terase. Pod Kardinálovou zahrádkou je dobře vidět stavbu ve tvaru písmene L, jakousi chodbu s okny (asi typickou vlašskou chodbu často dříve užívanou jako oranžerie), rámuje dvouramenné schodiště, jímž se do jižního prostoru vstupuje z terasy před východním křídlem zámku, mezi oběma rameny schodiště je patrný výklenek asi pro fontánu (srov. Moserův plán zámku a zahrady – mapový list č. 5, mapa č. 9). Zakreslena je i další zahradní architektura, mezi níž poutá pozornost stavba opatřená volutovým štítem, identifikovaná Metodějem Zemkem jako snad renesanční kašna (srov. vedutu F. B. Wenera – mapový list č. 37, obr. č. 77).

Mapový list č. 38

Obr. č. 79: Nákras rozvodu vody z kostelní studny, 1824. Bez názvu. Franz Weismann. Kolorovaná perokresba, výška 468 mm, šířka 575 mm. Městský úřad Mikulov, stavební odbor. Foto Pavel Vychodil. – Na umně vyvedeném plánu je přehledně znázorněn rozvod vody z tzv. Kostelního pramene – vzdálenost a počet vodou zásobovaných míst svědčí o jeho mohutnosti. Dle nákrasu pramen plnil sádky před severními hradbami, jižním směrem potom dodával vodu do kašen

u radnice a pod dolní branou (v místech na prostranství před dnešním Domem zdraví, které v průběhu let vystřídalo mnoho různých názvů, v roce vzniku plánu to byl Dobytčí trh, později Kaiser Josef Platz, Friedrich Schiller Platz a do roku 1962 Stalinovo náměstí), dále byla voda vedena do komplexu piaristického kláštera a jeho hospodářského dvora (dnešní budovy gymnázia), dále pak do knížecího hospodářského dvora (v místech spodní části dnešní ulice Piaristů).

Mapový list č. 39

Obr. č. 80: Plány mikulovských městských bran, cca 1835. *Nikolsburger Stadt Thore – Brünner Thor – Wiener Thor*. Autor neuveden. Kolorovaná kresba, výška 520 mm, šířka 750 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 7336. Foto Pavel Vychodil. – Brány byly zakresleny krátce před zbořením (v letech 1836–1837). Cenné je zachycení půdorysu, s číslováním parcel domů, jež lze srovnat s plánem z roku 1784 (srov. mapový list č. 10, mapa č. 17). Pozice A–B odpovídá pohledu z předměstí na Brněnskou bránu, pozice C–D na tutéž bránu z města, nynějšího Kostelního náměstí. U Vídeňské brány s hodinovou věžičkou pozice E–F odpovídá pohledu z Dobytčího trhu, pozice G–H z náměstí.

Mapový list č. 40

Obr. č. 81: Situace před dolní branou, průchod do zámeckých zahrad, cca 1835. *Grundriss eines Theils des Schlosszwingers samt dem angränzenden Schlossgarten, dann dem Haus des Franz Hader und dem Schwannerwirthshaus*. Autor neuveden. Kolorovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 440 mm. Moravský zemský archiv Brno, F 18 – Hlavní registratura Dietrichštejnů, inv. č. 12130, mapa 123. Foto Anna Pecková. – Zachycena je zástavba pod jihovýchodním nárožím zdi zámecké zahrady s čtyřbokým bastionem, s kruhovou schodišťovou věží. Dům č. 32 se dochoval v torzu dvorního traktu, dům č. 33, hostinec U labutě, byl zbořen ve 2. polovině 20. století. Brankami mezi domy uzavírala průchod pod zahradními zdmi do Zwingeru – spodní zahrady nad židovskou čtvrtí.

Mapový list č. 41

Obr. č. 82: Veduta Mikulova od jihu, 1831–1850. Autor neuveden. Ocelorytina, vydal Gottlieb Haase a synové (od 1831), výška 157 mm, šířka 215 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 6883. Skenoval Milan Karásek. – Romantizující pohled na dominanty Mikulova, vystupující nad korunami stromů: zámek, kostel sv. Václava, Kozí hrádek a pod kulisou Turoldu kostel sv. Anny. Zcela vpravo dnes odtěžený kopec Ölberg.

Obr. č. 83: Veduta Mikulova od východu, kolem 1840. *Ansicht von Nikolsburg*. Johann Vincenz Reim. Kolorovaná rytina, výška 185 mm, šířka 243 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 7283. Skenoval Milan Karásek. – Střed města se zámkem, pozorovaný z cesty na úpatí Svatého kopečku. Vlevo se svažuje ke Kamennému řádku Novokopecká ulice. Střední plán je tvořen kapucínskou zahradou před městskou hradbou se dvěma baštami. Vlevo, na jižní straně, je viditelná střecha Dolní brány, s věžičkou a praporcem. Zcela vpravo, na severní straně, přiléhá k hradbě pohořelá stavba loretánského kostela sv. Anny. V letech 1845–1852 upravená na rodinnou hrobku Dietrichsteinů. Hlavní zámecká věž ještě nese barokní střechu.

Mapový list č. 42

Obr. č. 84: Pohled na Mikulov od severu (od Kozího hrádku), kolem 1840. *Nikolsburg von Nord-Ost*. Rudolf Huber (1770–1844) podle kresby Rudolfa Alta (1812–1905). Barevná litografie, výška 216 mm, šířka 300 mm. Regionální muzeum Mikulov, sign. 3716. Skenoval Milan Karásek. – Ceněný rakouský vedutista je autorem pohledu na dominující gotickou věž Kozího hrádku s cestou do židovské čtvrti pod zámkem, který ještě má barokní střechu na zámecké věži.

Obr. č. 85: Pohled na Mikulov od severu (od Kozího hrádku), 1920. Rudolf Jelínek. Barevná litografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 7449. Skenoval Milan Karásek. – Vápencové skály tvoří rámeček pohledu na zámek a západní, židovskou zástavbu pod zámeckým kopcem. V oblouku dnešní Husovy ulice rozeznáváme průčelí již nedochovaných domů a nakoso položenou stanovou střechu horní synagogy.

Mapový list č. 43

Obr. č. 86: Pohled na Mikulov od jihu, 1844. Alexander Schüller. Akvarel, výška 300 mm, šířka 470 mm. Soukromá sbírka M. Dietrichstein. Foto Václav Hortvík. – Pohled na město, s romantizující stafáží poutníků, vápencovým lomem před Svatým kopečkem, stylizovanou zástavbou pod gotickou věží na Kozím hrádku, je jednou z mála dochovaných kreseb Mikulova 19. století.

Mapový list č. 44

Obr. č. 87: Veduta Mikulova od jihu, 1863. [Josef Thiele]. Akvarel na kartonu, výška 100 mm, šířka 170 mm, nesign. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 4197. Skenoval Milan Karásek. – Precizní drobnokresba, na níž panorama města tvoří zámek, věž kostela sv. Václava, gotická věž Kozího hrádku a lom u Svatého kopečku. Před nízkou kamennou zdí, uzavírající městskou zástavbu, v zahradě Bažantnice cesta s figurální stafáží.

Obr. č. 88: Náměstí s dietrichsteinskou hrobkou, 60. léta 19. století. Josef Thiele. Tempera na kartonu, výška 150 mm, šířka 220 mm. Regionální muzeum v Mikulově, sign. 3711. Skenoval Milan Karásek. – Pohled na východní část náměstí. Před kulisou Svatého kopečku beze stop zeleně dvouvěžová fasáda bývalého loretánského kostela sv. Anny, již přestavěného na rodinnou

hrobku Dietrichsteinů. V severní linii domů prostřední dům nese na fasádě štít s rakouským dvouhlavým orlem (budova poštovního úřadu). Zcela vpravo je zakresleno nároží renesančního sgrafitového domu, s tehdy žlutou fasádou.

Mapový list č. 45

Obr. č. 89: Panorama Mikulova od východu, 1869. *Panorama von Nikolsburg*. F. Schmidt. Litografie, vyd. Gottl. Haase v Praze, výška 440 mm, šířka 550 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 4187. Skenoval Milan Karásek. – Centrální oválné pole se středem města, dominantou zámku, věže sv. Václava a Kozím hrádkem. Po obvodu v rozích veduty s pohledy na město od jihu, západu, severu a jihovýchodu, po stranách náměstí, stělnice, letohrádek na Inzlu, hrobka, piaristická kolej a radnice.

Mapový list č. 46

Obr. č. 90: Panorama Mikulova od severu, s pohledem na kamennou ulici v Turoldu, kolem 1900. Autor Haase, Praha. Černobílá fotografie, výška 500 mm, šířka 700 mm. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 14 272. Foto Milan Karásek.

Mapový list č. 47

Obr. č. 91a–l: Pohlednice města Mikulova, 1900–1930. Regionální muzeum v Mikulově. Skenoval Václav Hortvík. – a: Celkový pohled na Mikulov ze Svatého kopečku, před 1916. Barevná kolorovaná tištěná pohlednice s popisem *Nikolsburg vom hl. Berg*, pohlednice vydána 1916. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 127. – b: V popředí zřícenina s popisem *Pulverturm am Geisberg*, v pozadí mikulovský zámek, cca 1901. Černobílá pohlednice s popisem *Gruss aus Nikolsburg*, vydal J. Nafe. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 605. – c: Koupaliště v Mariánském mlýně, cca 1921. Barevná kolorovaná pohlednice s popisem *Nikolsburg-Marienmühle*. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 124. – d: Zámecký park v Mikulově, cca 1908. Barevná kolorovaná pohlednice s popisem *Nikolsburg. Schlossgartenpartie*, vydala Karoline Trutschka. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 634. – e: Pohled na mikulovský zámek z místa dnešního Hřbitovního náměstí, cca 1910. Hnědý tisk, kolorovaná obloha, s popisem *Nikolsburg*, vydal A. Bartosch. Regionální muzeum v Mikulově, přír. č. 649. – f: Nádvoří mikulovského zámku s britovou věží a kašnou, cca 1908. Černobílá lehce tónovaná pohlednice s popisem *Nikolsburg. Schlosspartie*. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. PF 2167. – g: „Zimní“ pohled na zámek od jihovýchodu, 1900. Černobílá tištěná pohlednice s popisem *Zur Erinnerung an die ersten Apriltage 1900*, vydal J. Nafe. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 5337. – h: Pohled na Mikulov od Sv. kopečku a Pruský hřbitov, cca 1906. Složená černobílá tištěná pohlednice s popisem *Gruss aus Nikolsburg a Preussen-Friedhof 1866*, vydal J. Nafe. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 5352. – i: Pohled na obecnou a měšťanskou školu a náměstí, cca 1906. Černobílá složená tištěná pohlednice s popisem *Gruss aus Nikolsburg* (a popisky *Volks- und Bürgerschule a Stadtplatz*), vydal J. Nafe. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 6006. – j: Pohled na Mikulov od Bažantnice, cca 1910. Nahnědlá, jemně kolorovaná pohlednice s popisem *Nikolsburg* (poštovní razítko z roku 1921), vydal A. Bartosch. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 5135. – k: Pohled na Mikulov od Brněnské ulice, 1910. Kolorovaná tištěná pohlednice s popisem *Nikolsburg*, autor F. S. Kriskche, vydal Adolf Rochleder. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 668. – l: Celkový pohled na zámek v Mikulově a zámecké interiéry, před 1932. Složená černobílá pohlednice s popisem *Schloss Nikolsburg, Südmähren*, skládá se ze dvou fotografií interiéru zámku (s popisky *Friedenschlosszimmer, Oesterreich und Preussen 26. Juli 1866 a Schlafzimmer Bismarcks 1866*) a z fotografie celkového pohledu na zámek (odeslána 18. 5. 1932), vydal Gustav Thierry. Regionální muzeum v Mikulově, inv. č. 621.

Zadní strana obálky

Obr. č. 92: Alegorie vinařství s panoramatem Mikulova, (před) 1964. Rudolf Gajdoš. Linoryt (zelenožlutý tisk), výška 175 mm, šířka 270 mm, součást diplomu oblastní výstavy vína v Mikulově (3. května 1964). Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, NAD 1247. Skenoval Václav Hortvík. – Kompozice akademického malíře Rudolfa Gajdoše (1908–1975) představuje své době poplatné ztvárnění alegorie vinařství, jehož pozadí tvoří charakteristické atributy historického města Mikulova – po celá staletí kulturního, politického a hlavně vinařského centra kraje pod Pálavou, jehož tisíciletá vinařská tradice představuje nadčasový fenomén. Je jednou z výpovědí o období socialistického realismu v Gajdošově tvorbě, podobně jako např. jeho freska na stropě Sálu předků mikulovského zámku. Ať se z dnešního pohledu jedná o výtvarný směr jakkoli zprofanovaný, neumenšeny zůstávají nesporné Gajdošovy zásluhy o obnovu stěžejní dominanty města, zničenou válečnými událostmi v dubnu 1945. Náměty pro svá plátna čerpal Rudolf Gajdoš především v Mikulově a okolí. Stal se tak opravdovým malířem tohoto města, byť zpravidla bývá nazýván malířem celé jižní Moravy. Jeho uměleckou erudici ovlivnila mladistvá léta strávená po boku Carla Marii Thumy (dvorního malíře Liechtensteinů v Lednici) a také studium figurální tvorby u Maxe Švabinského na Akademii výtvarných umění v Praze. V Mikulově působil od roku 1951 až do své tragické smrti v roce 1975.